

ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ & ΑΓΟΡΕΣ

Μελέτη της Eurobank Research

Πληθωρισμός και Φορολογική Επιβάρυνση των Νοικοκυριών

Περίληψη Μελέτης

Η μεγάλη πλειοψηφία του φορολογητέου εισοδήματος των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα (σχεδόν το 70% το 2023) προέρχεται από μισθωτές υπηρεσίες και συντάξεις, με την επιχειρηματική δραστηριότητα –σε μεγάλη απόσταση– να έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη συνεισφορά (9%). Συνολικά, για κάθε 5 ευρώ εισοδήματος που δηλώνουν τα φυσικά πρόσωπα, τα 4 από αυτά υπάγονται στην κλίμακα φορολογίας εισοδήματος των μισθωτών, η οποία είναι έντονα προοδευτική: Καθώς τα εισοδήματα των φορολογούμενων αυξάνονται και υπερβαίνουν ορισμένα κατώφλια, φορολογούνται με ολοένα υψηλότερους συντελεστές.

Μία παρενέργεια των προοδευτικών συστημάτων είναι η λεγόμενη «ολίσθηση κλιμακίου», δηλαδή η αυτόματη αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών, εντονότερη σε περιόδους υψηλού πληθωρισμού στο βαθμό στον οποίο η φορολογική κλίμακα δεν τιμαριθμοποιείται: Τυχόν αυξήσεις στα ονομαστικά εισοδήματα που μπορεί απλώς να αντισταθμίζουν μέρος της απώλειας της αγοραστικής τους δύναμης λόγω της αύξησης του επιπέδου των τιμών, ενδέχεται να οδηγήσουν τους φορολογούμενους σε υψηλότερα φορολογικά κλιμάκια αυξάνοντας δυσανάλογα το φόρο που πληρώνουν, ακόμα και αν το πραγματικό τους εισόδημα έχει μειωθεί. Ακόμα και νοικοκυριά με αμετάβλητες ονομαστικές αποδοχές επηρεάζονται από την ολίσθηση κλιμακίου, καθώς η αγοραστική τους δύναμη μειώνεται, αλλά ο φόρος που τους καταλογίζεται παραμένει ο ίδιος. Συνεπώς, η μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας αποτελεί μια μορφή πληθωριστικού φόρου, η οποία ενισχύει τα φορολογικά έσοδα του Κράτους ενώ παράλληλα μειώνει τη συνολική ζήτηση, συγκρατώντας τις πληθωριστικές πιέσεις.

Η παρούσα έκθεση αναλύει τις συνέπειες των έντονων πληθωριστικών διαταραχών της περιόδου 2022–23 στη φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθωτές υπηρεσίες, συντάξεις και επιχειρηματική δραστηριότητα. Ειδικότερα, εξετάζουμε τρία σενάρια τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας (πλήρης προσαρμογή βάσει του πληθωρισμού, μερική προσαρμογή βάσει του πυρήνα του πληθωρισμού, ηπιότερη μερική προσαρμογή βάσει του παραδείγματος της Πορτογαλίας) και εστιάζουμε σε τέσσερις τομείς: Πρώτον, υπολογίζουμε ποσοτικά τη συμβολή της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας στην καταγραφείσα αύξηση των φορολογικών εσόδων και εκτιμάμε την επίδραση που θα είχε επιφέρει μια τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας στα μεγέθη του προϋπολογισμού του 2023. Δεύτερον, εξετάζουμε πώς επηρεάστηκαν τα διαθέσιμα εισοδήματα των δύο βασικών κατηγοριών επαγγελματιών (μισθωτοί/συνταξιούχοι και ελεύθεροι επαγγελματίες / ιδιοκτήτες ατομικών επιχειρήσεων) από τη μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας. Τρίτον, αναλύουμε πώς διαφοροποιούνται οι επιπτώσεις της ανά εισοδηματικό κλιμάκιο. Τέταρτον, συγκρίνουμε τη φορολογική επιβάρυνση αντιπροσωπευτικών εισοδημάτων στην Ελλάδα με την αντίστοιχη σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.

Χρησιμοποιώντας στοιχεία της ΑΑΔΕ, υπολογίζουμε ότι η φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθωτές υπηρεσίες, συντάξεις και επιχειρηματική δραστηριότητα, δηλαδή ο αναλογών φόρος ως ποσοστό των αντίστοιχων φορολογούμενων εισοδημάτων, αυξήθηκε από το 9,9% το 2021 στο 11,1% το 2023. Με βάση τις εκτιμήσεις μας, το 37% της αύξησης αυτής προήλθε από τη μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας. Πιο συγκεκριμένα, εκτιμάμε ότι αν η κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως, τα φορολογικά έσοδα από τις προαναφερθείσες κατηγορίες εισοδημάτων για το 2023 θα ήταν κατά 9,2% χαμηλότερα, υποθέτοντας ότι η συμπεριφορά των νοικοκυριών θα παρέμενε αμετάβλητη. Αν και δεν διαθέτουμε ακόμα στοιχεία, δεδομένης της σωρευτικής επίδρασης του πληθωρισμού, το ποσοστό αυτό αναμένεται να είναι ακόμα μεγαλύτερο το 2024.

Σύμφωνα όμως με ευρήματα σχετικών μελετών, η μείωση των οριακών φορολογικών συντελεστών οδηγεί σε αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης και μείωση της αδήλωτης εργασίας και της φοροδιαφυγής, προκαλώντας δευτερογενείς επιδράσεις

Συγγραφείς

Δρ. Τάσος Αναστασάτος
Επικεφαλής Οικονομολόγος Ομίλου
tanastasatos@eurobank.gr

Δρ. Θεόδωρος Ράπανος
Ερευντής Οικονομολόγος
trapanos@eurobank.gr

Δρ. Θεόδωρος Σταματίου
Ανώτερος Οικονομολόγος
tstamatiou@eurobank.gr

που αντισταθμίζουν μέρος της απώλειας των εσόδων λόγω των χαμηλότερων συντελεστών, ή εν προκειμένω, της τιμαριθμοποίησης της κλίμακας. Αν ενσωματώσουμε αυτές τις συμπεριφορικές αντιδράσεις στους υπολογισμούς μας, η ανάλυση δείχνει ότι ακόμη και υπό πλήρη τιμαριθμοποίηση, η απώλεια εσόδων φθάνει τα €0,81 δισ. το 2023 και σχεδόν €1 δισ. το 2025 (περίπου 0,4 ποσοστιαίες μονάδες του ΑΕΠ), αλλά ακόμη και σε αυτό το σενάριο, το πρωτογενές πλεόνασμα δεν υποχωρεί κάτω από το όριο του 2,0% του ΑΕΠ. Με μερική προσαρμογή της κλίμακας ανάλογη με αυτή της Πορτογαλίας, η απώλεια περιορίζεται σε περίπου €0,5 δισ. για το 2023 και €0,60 δισ. για το 2025, δηλαδή 0,22% και 0,20% του ΑΕΠ αντίστοιχα, με το πρωτογενές πλεόνασμα να διατηρείται πάνω από το κρίσιμο όριο του 2,0% του ΑΕΠ. Μια σχετικά πιο ήπια τιμαριθμοποίηση αναδεικνύεται επομένως ως μια ενδιάμεση πολιτική επιλογή, η οποία ισορροπεί την ανάγκη ανακούφισης των φορολογουμένων –ιδίως των μεσαίων εισοδηματικών στρώματων που πλήττονται εντονότερα από την ολίσθηση– με τη διατήρηση της δημοσιονομικής ευστάθειας. Η στοχαστική ανάλυση Monte Carlo, με 10.000 επαναλήψεις και παραμετρική αβεβαιότητα στον βαθμό τιμαριθμοποίησης και την ελαστικότητα, επιβεβαιώνει ότι το εύρος της απώλειας παραμένει διαχειρίσιμο, με το πρωτογενές αποτέλεσμα να κυμαίνεται μεταξύ 2,13% και 2,23% του ΑΕΠ.

Περνώντας στο δεύτερο ζήτημα που εξετάζουμε στην παρούσα έκθεση, τα ευρήματά μας δείχνουν ότι η επίπτωση της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με την πηγή προέλευσης των εισοδημάτων: σε αυτήν οφείλεται σχεδόν η μισή (47%) αύξηση του αναλογούντος φόρου στα εισοδήματα από μισθωτή εργασία και συντάξεις μεταξύ 2021 και 2023, αλλά μόλις το 16% της αύξησης του φόρου στα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα. Η φορολογική επιβάρυνση –δηλαδή ο αναλογών φόρος ως ποσοστό των φορολογούμενων εισοδημάτων– αυξήθηκε κατά 1,1 ποσοστιαία μονάδα (π.μ.) για τα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα, εκ της οποίας μόνο η 0,1 π.μ. προήλθε από τη μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας. Αντιθέτως, για τα εισοδήματα από μισθούς, η επίδραση της μη τιμαριθμοποίησης της κλίμακας όχι μόνο εξηγεί καθ’ ολοκληρία την αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσής τους κατά 0,9 π.μ., αλλά την υπερβαίνει: Αν δηλαδή η φορολογική κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως, η φορολογική επιβάρυνσή τους θα είχε μειωθεί οριακά.

Αναφορικά με το τρίτο ζήτημα, τις αναδιανεμητικές επιδράσεις, διαπιστώνουμε ότι η μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας πλήττει αναλογικά εντονότερα τα μεσαία και ανώτερα μεσαία στρώματα των μισθωτών. Πιο συγκεκριμένα, ο μέσος φόρος των εισοδημάτων από μισθούς όσων βρίσκονται μεταξύ του 40% και του 70% στη σχετική εισοδηματική κατανομή θα ήταν μειωμένος από 19% έως 32% αν η κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως και από 11% έως 22% αν είχε τιμαριθμοποιηθεί μερικώς βάσει του πορτογαλικού παραδείγματος. Για τα χαμηλότερα στρώματα δεν θα υπήρχε κάποιο όφελος από την τιμαριθμοποίηση, ούτε καν την πλήρη, αφού ούτως ή άλλως πληρώνουν μηδενικό φόρο, ενώ για τα υψηλότερα το όφελος θα ήταν μικρότερο από 12%.

Ένας παράγοντας που υπεισέρχεται στη συζήτηση για τη μεταβολή των φορολογικών βαρών και ο οποίος δεν μπορεί να αγνοηθεί είναι η σημαντική ελάφρυνση που επέφερε η κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης για τα εισοδήματα από μισθούς και συντάξεις. Αυτό δεν υπονοεί φυσικά ότι μπορεί να συμψηφιστεί με την διάρθρωση της τακτικής φορολογικής κλίμακας, δεδομένου ότι η εισφορά αλληλεγγύης ήταν ένα έκτακτο μέτρο, του οποίου η αναγκαιότητα υποβλήθηκε από την κρίση, και το οποίο δεν υπάρχει σε ομοειδείς χώρες. Παρόλα αυτά, εξετάζουμε την επίδρασή της στα φορολογικά μεγέθη και υπολογίζουμε το καθαρό αποτέλεσμα αν αντί για την κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης στα εισοδήματα από μισθούς είχε εφαρμοστεί ένα από τα τρία σενάρια τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας.

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, η συνολική φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθούς το 2023 λόγω της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας αντισταθμίζεται πλήρως από την κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης: δηλαδή τα δύο μέτρα είναι δημοσιονομικά ισοδύναμα. Εντούτοις, οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις τους μεταξύ των μισθωτών διαφέρουν σημαντικά: Εξαιρουμένου του χαμηλότερου 40% που δεν θα επηρεάζονταν καθόλου (καθώς ούτε θα υπόκειτο σε εισφορά αλληλεγγύης, ούτε –όπως προαναφέρθηκε– θα είχε κάποιο όφελος από μια τιμαριθμοποίηση της κλίμακας), όλοι οι υπόλοιποι φορολογούμενοι με μισθούς πέραν του πλουσιότερου 10% θα πλήρωναν χαμηλότερο φόρο αν αντί της κατάργησης της εισφοράς αλληλεγγύης η φορολογική κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως, με το όφελος να κυμαίνεται από λιγότερο από 2% (για όσους βρίσκονταν στο 80%–90% της κατανομής) έως 41% για τον διάμεσο φορολογούμενο με μισθό.

Για να απαντήσουμε το τέταρτο ζήτημα, συγκρίνουμε τη φορολογική επιβάρυνση των μισθωτών στην Ελλάδα με την αντίστοιχη στις άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου. Για έναν άγαμο μισθωτό, η Ελλάδα βρίσκεται στο διάμεσο των εν λόγω χωρών, με το ποσοστό του μισθού (μετά την καταβολή των υποχρεωτικών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών εισφορών) που κατευθύνεται σε φόρους να βρίσκεται στο 14,1% για τον μέσο και στο 11,0% τον διάμεσο μισθωτό. Η σχετική θέση της Ελλάδας επιδεινώνεται στην περίπτωση ενός έγγαμου ζευγαριού μισθωτών με δύο παιδιά, καθώς οι σχετικές παροχές και εκπτώσεις είναι μικρότερες

συγκριτικά με τις άλλες χώρες. Αν, δε, λάβουμε υπόψη και τις υποχρεωτικές ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές εισφορές, η συνολική επιβάρυνση του ζευγαριού με δύο παιδιά είναι η υψηλότερη μεταξύ των υπό εξέταση χωρών.

Όσον αφορά τα χαρακτηριστικά της φορολογικής κλίμακας, το αφορολόγητο όριο στην Ελλάδα είναι σε ενδιάμεσα επίπεδα (στο 62% του διάμεσου μισθού για έναν φορολογούμενο με δύο παιδιά). Αντιθέτως, το όριο εφαρμογής του ανώτατου φορολογικού συντελεστή είναι το χαμηλότερο μεταξύ όλων των εν λόγω χωρών, μόλις στο 225% του διάμεσου μισθού ενώ στις άλλες χώρες βρίσκεται μεταξύ του 248% και του 1.093% του διάμεσου μισθού).

Το ελληνικό οικονομικό υπόδειγμα χαρακτηρίζεται από την υψηλότερη στην ΕΕ27 εξάρτηση του ΑΕΠ από την ιδιωτική κατανάλωση (στο 69% το 2024), χαμηλή αποταμίευση και επενδύσεις, μικρή συμμετοχή στο επίσημο εργατικό δυναμικό, φοροδιαφυγή και χαμηλή παραγωγικότητα. Συνεπώς, το φορολογικό σύστημα πρέπει να ενθαρρύνει την αύξηση της αποταμίευσης, να διευκολύνει την προσέλκυση φυσικού και ανθρώπινου κεφαλαίου και να παρέχει κίνητρα για εργασία σε τομείς υψηλής προστιθέμενης αξίας, αποθαρρύνοντας την αδήλωτη εργασία η οποία –πέραν του ότι υπονομεύει τη σταθερότητα του ασφαλιστικού συστήματος– κατευθύνει το εργατικό δυναμικό της χώρας σε τομείς χαμηλής παραγωγικότητας. Όπως δείχνει η ανάλυσή μας, η συστηματική μετατόπιση φορολογουμένων σε υψηλότερα φορολογικά κλιμάκια λόγω πληθωριστικών αυξήσεων στα ονομαστικά εισοδήματα, χωρίς αντίστοιχη αναπροσαρμογή των ορίων τους, μπορεί να υπονομεύσει τη διαφάνεια, την ουδετερότητα και τη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος. Για παράδειγμα, το είδος των εργαζομένων που θέλουμε να κινητροδοτήσουμε για να επαναπατριστούν (εξειδικευμένα στελέχη επιχειρήσεων και ειδικοί σε τομείς αιχμής, των οποίων οι αμοιβές τους κατατάσσουν στα ανώτερα μεσαία στρώματα των μισθωτών) είναι εκείνοι με την υψηλότερη συγκριτικά φορολογική επιβάρυνση, αλλά και τη μεγαλύτερη επίπτωση από την μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας της φορολογίας εισοδήματος. Η παροχή κινήτρων προς τη μισθωτή εργασία, για παράδειγμα μέσω ενός μόνιμου αλλά ευέλικτου πλαισίου τιμαριθμοποίησης υπό προϋποθέσεις, θα μπορούσε να συνεισφέρει στην επίτευξη των παραπάνω στόχων, λιγότερο για κάποιους, περισσότερο για ορισμένους από αυτούς. Ορισμένες παρεμβάσεις πολιτικής προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσαν να είναι οι ακόλουθες:

Η πρώτη θα ήταν η θέσπιση ενός αυτόματου μηχανισμού τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των ορίων των κλιμακίων. Ένας τέτοιος κανόνας θα παρείχε σταθερότητα και προβλεψιμότητα, αυξάνοντας τη βιωσιμότητα του φορολογικού συστήματος μακροπρόθεσμα. Από την άλλη θα στερείτο ευελιξίας και θα υπαγόρευε αποφάσεις βάσει στοιχείων της προηγούμενων περιόδων, με πιθανές αρνητικές συνέπειες για τη δημοσιονομική ισορροπία.

Εναλλακτικά, μια στοχευμένη τιμαριθμοποίηση μόνο συγκεκριμένων στοιχείων της φορολογικής κλίμακας (όπως το αφορολόγητο ή οι πρώτες δύο κλίμακες) θα επιτύχανε μερική προστασία των χαμηλότερων εισοδημάτων, διατηρώντας παράλληλα τη δημοσιονομική σταθερότητα. Από την άλλη, θα αγνοούσε το πρόβλημα της υπέρμετρης φορολογικής επιβάρυνσης των μεσαίων και ανώτερων μεσαίων στρωμάτων, με αποτέλεσμα η συνεχιζόμενη διάβρωσή των εισοδημάτων τους να αποθαρρύνει την επιστροφή ή παραμονή στην Ελλάδα εργαζομένων με υψηλά προσόντα.

Μια ενδιάμεση λύση θα ήταν η θεσμοθέτηση ενός ευέλικτου, προβλεπτικού (forward looking) αλλά σταθερού θεσμικού πλαισίου, το οποίο θα αξιολογεί την αναγκαιότητα και το εύρος της τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας, λαμβάνοντας όμως υπόψη παράγοντες όπως το συνολικό κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό σε ετήσια και πολυετή βάση, οι στόχοι του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Στρατηγικής και η εκάστοτε προβλεπόμενη πορεία των φορολογικών εσόδων.

Η τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας αποτελεί μία μόνο από τις πολλές εναλλακτικές που διαθέτουν οι φορολογικές αρχές για την επίτευξη της δικαιότερης κατανομής των φορολογικών βαρών, την αύξηση της δηλωθείσας απασχόλησης, την ενθάρρυνση της αποταμίευσης, την ενίσχυση των επενδύσεων και την προέγκυση και διατήρηση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής παραγωγικότητας, εξασφαλίζοντας όμως παράλληλα την απαρέγκλιτη επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων και τη διατήρηση της δημοσιονομικής σταθερότητας. Το βασικό της πλεονέκτημα είναι ότι αποτελεί μια δομική λύση, η οποία αντιμετωπίζει τα αίτια που προκαλούν το πρόβλημα της ολίσθησης κλιμακίου. Επιπλέον παρέχει ευελιξία, αφού δεν αποκλείει –αλλά ούτε και προϋποθέτει– άλλες διαρθρωτικές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα. Άλλες λύσεις όπως η επιλεκτική μείωση φορολογικών συντελεστών και η ενίσχυση των φορολογικών εκπτώσεων βάσει συγκεκριμένων οικονομικών, κοινωνικών ή/και επαγγελματικών χαρακτηριστικών αποτελούν εναλλακτικές οι οποίες, αν εφαρμοστούν σωστά, είναι σε θέση να συμβάλουν στην επίτευξη των προαναφερθέντων στόχων πολιτικής.

Σε κάθε περίπτωση, θεωρούμε τις παραπάνω προτάσεις προτιμητέες έναντι παρεμβάσεων στην έμμεση φορολογία, διότι είναι πιο συμβατές με το επιδιωκόμενο παραγωγικό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας και την ευθυγράμμιση των κινήτρων προς αυτή την κατεύθυνση, ήτοι την ενίσχυση της μισθωτής εργασίας και την ενθάρρυνση της αποταμίευσης έναντι της κατανάλωσης.

Περιεχόμενα

1.	Εισαγωγή.....	5
1.1	Το προοδευτικό φορολογικό σύστημα	5
1.2	Ολίσθηση κλιμακίου και δημοσιονομική διάβρωση.....	7
2.	Φορολογία και τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας στην Ελλάδα.....	9
2.1	Η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα.....	9
2.2	Μια άσκηση τιμαριθμοποίησης της κλίμακας.....	11
2.3	Περιορισμοί.....	13
3.	Εκτίμηση της δημοσιονομικής διάβρωσης μεταξύ 2021 και 2023.....	14
3.1	Πρωτογενής επίδραση στα φορολογικά έσοδα.....	14
3.2	Εκτίμηση Δημοσιονομικής Επίδρασης Τιμαριθμοποίησης Φορολογικών Κλιμακίων για το Έτος 2023	15
3.3	Εκτίμηση της τιμαριθμοποίησης για τους δημοσιονομικούς στόχους για το έτος 2025	17
4.	Επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου βάσει πηγής εισοδήματος.....	20
5.	Αναδιανεμητική επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου	23
5.1	Επίπτωση στον αναλογούντα φόρο.....	25
5.2	Επίπτωση στη φορολογική επιβάρυνση.....	28
6.	Κλίμακα ΦΕΦΠ σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου.....	30
7.	Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής.....	33
	Βιβλιογραφία	39

1. Εισαγωγή

Η παρούσα Έκθεση αναλύει τις επιπτώσεις του πρόσφατου πληθωριστικού κύματος στην πραγματική φορολογική επιβάρυνση των φυσικών προσώπων στην Ελλάδα. Αφενός, αναλύονται τα ποσοτικά αποτελέσματα, όπως η επίδραση στη συνολική φορολογική επιβάρυνση των φυσικών προσώπων, την αύξηση των δημοσίων εσόδων και το δημοσιονομικό αποτέλεσμα. Αφετέρου, τα ποιοτικά αποτελέσματα όπως οι επιπτώσεις στην κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των διαφορετικών εισοδηματικών στρωμάτων αλλά και των κινήτρων για επιλογή μεταξύ διαφορετικών μορφών απασχόλησης, ήτοι μισθωτής εργασίας ή αυτοαπασχόλησης. Επιπλέον, παρουσιάζονται συγκρίσεις με τα ισχύοντα σε ομοειδείς χώρες. Η Έκθεση προτείνει πολιτικές για την αντιστάθμιση των αρνητικών επιδράσεων με αξιοποίηση του διαθέσιμου δημοσιονομικού χώρου και την αποκατάσταση κινήτρων συμβατών με τις προτεραιότητες μετασχηματισμού του παραγωγικού προτύπου της ελληνικής οικονομίας.

1.1 Το προοδευτικό φορολογικό σύστημα

Στις περισσότερες φορολογικές επικράτειες του κόσμου το σύστημα φορολογίας του εισοδήματος των φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ) είναι προοδευτικό:¹ Άτομα με υψηλότερα εισοδήματα πληρώνουν επί της αρχής φόρο υψηλότερο από τον αναλογικό, καθώς το μέρος του εισοδήματός τους που υπερβαίνει κάποια κατώφλια που έχει ορίσει η αρμόδια φορολογική αρχή φορολογείται με ολοένα αυξανόμενους συντελεστές. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα τη δημιουργία στρεβλώσεων στην οικονομία και την απώλεια οικονομικής αποτελεσματικότητας, με αντάλλαγμα την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής.² Το κατά πόσον η προοδευτικότητα της φορολογίας πράγματι συντελεί στην επίτευξη μεγαλύτερης κοινωνικής δικαιοσύνης αποτελεί μία συζήτηση με φιλοσοφικές προεκτάσεις.

Το ελληνικό Σύνταγμα, στο Άρθρο 5, ορίζει ότι «οι Έλληνες πολίτες συνεισφέρουν χωρίς διακρίσεις στα δημόσια βάρη, ανάλογα με τις δυνάμεις τους». Η κυριολεκτική ερμηνεία του άρθρου παραπέμπει σε αναλογική και όχι προοδευτική φορολόγηση, αν και η αντίθετη ερμηνεία έχει επίσης υποστηριχθεί. Σε οικονομικούς όρους, η προοδευτική φορολογία έχει υποστηριχθεί από:

(α) τη θεωρία της φθίνουσας οριακής χρησιμότητας του εισοδήματος: Η οριακή χρησιμότητα ενός επιπλέον ευρώ εισοδήματος είναι πολύ μικρότερη για ένα ευκατάστατο πρόσωπο σε σχέση με ένα φτωχότερο,

(β) τη θεωρία της φθίνουσας οριακής ροπής προς κατανάλωση: Τα νοικοκυριά στα χαμηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια τείνουν να καταναλώνουν μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους διότι κάποιες δαπάνες είναι ανελαστικές, ήτοι κατευθύνονται προς την κάλυψη βασικών αναγκών, αντίθετα με τα νοικοκυριά στα υψηλά κλιμάκια, μεγαλύτερο μέρος του εισοδήματος των οποίων κατευθύνεται σε πολυτελή κατανάλωση και, πρωτίστως, σε αποταμίευση.

Επομένως, η υψηλότερη οριακή φορολόγηση στα υψηλότερα εισοδηματικά κλιμάκια, πέραν των επιθυμητών επιδράσεων υπέρ της κοινωνικής συνοχής, θεωρείται ότι αυξάνει τη συνολική δαπάνη στην οικονομία. Και αυτή

¹ Μόνο 4 από τις 27 χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης έχουν πλήρως αναλογική ΦΕΦΠ (Βουλγαρία, Εσθονία, Ουγγαρία και Ρουμανία), με κάποιες άλλες να έχουν οίονει αναλογική (π.χ. η κλίμακα στη Λιθουανία περιλαμβάνει δύο οριακούς φορολογικούς συντελεστές, με τον αυξημένο να εφαρμόζεται μόνο σε ιδιαίτερα υψηλές για τη χώρα αμοιβές, πλέον των €127χιλ. και αφορά λιγότερο από το 1% του πληθυσμού). Στις ΗΠΑ, 13 από τις 50 πολιτείες εφαρμόζουν πλήρως αναλογική ΦΕΦΠ, ενώ άλλες 9 εφαρμόζουν μηδενικό συντελεστή· σε ομοσπονδιακό επίπεδο, η ΦΕΦΠ είναι προοδευτική.

² Βλέπε, για παράδειγμα, τις κλασικές πλέον πραγματείες των Ramsey (1927) και Mirrlees (1971) επί του θέματος.

η θεωρία έχει αντιμετωπίσει κριτική, καθόσον νεότερες θεωρίες του κύκλου ζωής υποστηρίζουν ότι, στο πολύ μακροχρόνιο διάστημα, όλα τα άτομα, ανεξαρτήτως πλούτου, θα τείνουν να καταναλώνουν το ίδιο ποσοστό του εισοδήματός τους. Περαιτέρω, το κατά πόσον είναι βέλτιστο για την κοινωνική ευημερία να αυξάνεται το μέσο ποσοστό της κατανάλωσης επί των εισοδημάτων είναι επίσης συζητήσιμο, καθόσον υψηλότερη κατανάλωση σημαίνει χαμηλότερη αποταμίευση και άρα χαμηλότερο επίπεδο εγχωρίων πόρων διαθέσιμων για την χρηματοδότηση επενδύσεων. Οι επενδύσεις όμως είναι το βασικότερο συστατικό της μακροχρόνιας δυνατότητας μίας οικονομίας να αναπτύσσεται και άρα να παράγει εισοδήματα και θέσεις εργασίας. Τέλος, όσο υψηλότερη είναι η φορολογία, κάθε είδους, τόσο περισσότεροι πόροι αφαιρούνται από την ιδιωτική οικονομία και κατευθύνονται προς τη δημόσια κατανάλωση και επένδυση. Το αν αυτό είναι βέλτιστο για την κοινωνική ευημερία είναι επίσης αντικείμενο μακράς συζήτησης μεταξύ ακαδημαϊκών, αναλυτών της αγοράς και υπεύθυνων για την χάραξη οικονομικής πολιτικής, που εκφεύγει από τους σκοπούς αυτής της μελέτης.

Σε κάθε περίπτωση, λαμβάνοντας την επιθυμία της κοινωνίας υπέρ της προοδευτικής φορολόγησης ως δεδομένη, το ζητούμενο είναι πόσο προοδευτική πρέπει να είναι αυτή και σε τι ύψος εισοδημάτων πρέπει να τίθενται τα κατώφλια της αλλαγής φορολογικού συντελεστή και δη της εφαρμογής των υψηλότερων συντελεστών. Η ερώτηση αυτή είναι κρίσιμης σημασίας για την άσκηση οικονομικής πολιτικής, καθότι η θέση αυτών των κατωφλίων σε πολύ υψηλά πραγματικά (σταθμισμένα για τον πληθωρισμό) επίπεδα μπορεί να αντίκειται στις αντιλήψεις μέρους του πληθυσμού περί κοινωνικής δικαιοσύνης και να οδηγήσει στη μείωση των διαθέσιμων φορολογικών εσόδων. Αντίθετα όμως, η θέση των κατωφλίων σε πολύ χαμηλά πραγματικά επίπεδα, μπορεί να στρεβλώσει τα κίνητρα για εργασία έναντι αναψυχής: μία υπερβολικά μεγάλη φορολογική επιβάρυνση μπορεί να καταστήσει βέλτιστο για ένα άτομο να εργάζεται λιγότερο, καθόσον η πραγματική απόδοση της επιπλέον εργασίας του είναι πολύ χαμηλή λόγω της υψηλής φορολογίας. Κάτι τέτοιο θα είχε σημαντικές αρνητικές συνέπειες για την μακροχρόνια ανάπτυξη κι ευημερία. Εναλλακτικά, ή και συμπληρωματικά, θα μπορούσε να διαστρέψει τα κίνητρα εναντίον της επίσημης εργασίας και υπέρ της παραοικονομίας, καθώς κι εναντίον της μισθωτής εργασίας και υπέρ της αυτοαπασχόλησης, καθόσον η δεύτερη παρουσιάζει μεγαλύτερες δυνατότητες απόκρυψης εισοδημάτων. Αυτό θα ήταν μία εξέλιξη με αρνητικές επιπτώσεις για δύο λόγους:

(α) Η μισθωτή εργασία και δη σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις είναι συμβατή με ένα παραγωγικό μοντέλο υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και ταχύτερης ανάπτυξης: οι επιχειρήσεις αυτές επενδύουν περισσότερο σε γνώση και καινοτομία, εξαγουν περισσότερο και εντάσσονται ευχερέστερα στις διεθνείς αλυσίδες αξίας. Αυτά τα χαρακτηριστικά δεν υπάρχουν στην αυτοαπασχόληση και στις πολύ μικρές επιχειρήσεις.

(β) Η στροφή προς την ανεπίσημη εργασία έχει αρνητικές επιπτώσεις στα δημόσια έσοδα, γεγονός που πλήττει την κοινωνική δικαιοσύνη αλλά και την οικονομική αποτελεσματικότητα, καθόσον μειώνει τη δυνατότητα του Κράτους να χρηματοδοτεί κρίσιμες υποδομές και κοινωνικές δαπάνες. Η αρνητική σχέση του ύψους του φορολογικού συντελεστή με την οριακή αποτελεσματικότητα της συλλογής εσόδων έχει υποστηριχθεί θεωρητικά με τη θεωρία της καμπύλης Laffer κι έχει βρει μερική εμπειρική υποστήριξη: η αύξηση των φορολογικών συντελεστών, μέχρις ενός σημείου, αν και δεν μειώνει τα φορολογικά έσοδα, επιβραδύνει τον ρυθμό αύξησής τους, ενώ από ένα σημείο και πάνω μπορεί και να τα μειώνει. Η εύρεση των βέλτιστων κατωφλίων θέσης των αυξημένων φορολογικών συντελεστών, καθώς και το ύψος αυτών είναι μία θεωρητικά και πρακτικά δύσκολη άσκηση. Επιπλέον, είναι μία άσκηση της οποίας το αποτέλεσμα, συχνότατα, δεν καθορίζεται από τα ευρήματα της επιστήμης περί οικονομικής αποτελεσματικότητας, αλλά από τις ανάγκες του δημόσιου προϋπολογισμού για συλλογή εσόδων προς επίτευξη προκαθορισμένων δημοσιονομικών στόχων και χρηματοδότηση προκαθορισμένων δαπανών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η εμπειρία της κρίσης χρέους της προηγούμενης

δεκαετίας, αλλά και η ύπαρξη ενός λόγου δημοσίου χρέους προς ΑΕΠ ο οποίος παραμένει υψηλός σε διεθνή σύγκριση έως και σήμερα, καθιστούν αναγκαίο οι στόχοι για την επίτευξη ικανών πρωτογενών δημοσιονομικών να κατέχουν υψηλή προτεραιότητα στην άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής και να μην διακυβεύονται. Ωστόσο, οι ίδιοι δημοσιονομικοί στόχοι μπορούν να επιτευχθούν με μία απειροστία διαφορετικών μειγμάτων μεταξύ του επιπέδου των διαφόρων φόρων, καθώς και του ύψους των δημοσίων δαπανών. Δεδομένης της πολυπλοκότητας των ερωτημάτων οικονομικής αποτελεσματικότητας των διαφόρων συστημάτων φορολογικής πολιτικής, μία προσέγγιση η οποία δίνει κάποιες προφανείς απαντήσεις είναι η σύγκριση με τα διεθνώς ισχύοντα και δη σε χώρες με ομοειδή οικονομικά χαρακτηριστικά με αυτά της Ελλάδας. Η παρούσα Έκθεση παρέχει τέτοιες διεθνείς συγκρίσεις όπου το επιτρέπει η διαθεσιμότητα των στοιχείων.

1.2 Ολίσθηση κλιμακίου και δημοσιονομική διάβρωση

Η προοδευτική φορολόγηση των εισοδημάτων έχει όμως και μια ακόμη σημαντική παρενέργεια, οι επιπτώσεις της οποίας είναι ιδιαίτερα έντονες σε περιόδους υψηλού πληθωρισμού, κατά τις οποίες οι αναπροσαρμογές των ονομαστικών αμοιβών των εργαζόμενων τείνουν να είναι συχνότερες και μεγαλύτερες. Οι αναπροσαρμογές αυτές, ακόμα και αν απλώς αντισταθμίζουν μέρος της απώλειας αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών λόγω του πληθωρισμού, αυξάνουν τα ονομαστικά τους εισοδήματα και ενδέχεται να τα ωθήσουν σε υψηλότερα φορολογικά κλιμάκια. Αυτός είναι ο λόγος που το φαινόμενο αυτό αναφέρεται συχνά ως *ολίσθηση κλιμακίου* (bracket creep). Το προοδευτικό φορολογικό σύστημα δηλαδή θεωρεί ότι τα νοικοκυριά αυτά έχουν γίνει πιο πλούσια και τους καταλογίζει υψηλότερο αναλογικά με το εισόδημα τους φόρο, παρόλο που τα πραγματικά τους εισοδήματα, σταθμισμένα για την επίδραση του υψηλότερου πληθωρισμού, μπορεί να έχουν παραμείνει σταθερά ή ακόμα και να έχουν μειωθεί. Αυτό είναι μία μορφή πληθωριστικού φόρου, εκτός από αυτόν που προκύπτει από το εκδοτικό προνόμιο της Κεντρικής Τράπεζας (seigniorage). Ακόμα και νοικοκυριά με αμετάβλητες ονομαστικές αποδοχές επηρεάζονται έμμεσα από την ολίσθηση κλιμακίου: Καθώς το πραγματικό τους εισόδημα μειώνεται, απαιτείται πλέον να δαπανούν υψηλότερο μέρος του σε σχέση με πριν για την κάλυψη των βασικών αναγκών τους· εντούτοις, ο φόρος που πληρώνουν παραμένει ο ίδιος αναλογικά, ενάντια στη λογική της προοδευτικής φορολόγησης (Sanz Sanz and Arrazola Vacas, 2025). Δηλαδή ότι νοικοκυριά με χαμηλότερα (πραγματικά) εισοδήματα υπόκεινται σε αναλογικά μικρότερο φόρο.³ Συγκριτικά, μια ισοδύναμη μείωση του ονομαστικού τους εισοδήματος κατά τη διάρκεια μιας περιόδου χαμηλού πληθωρισμού, μπορεί να προκαλούσε τη μετάπτωσή τους σε χαμηλότερο κλιμάκιο, περιορίζοντας τα φορολογικά βάρη τους.

Ταυτόχρονα, εισοδήματα από κεφάλαιο, φυσικό ή χρηματοοικονομικό, όπως επιχειρηματικά κέρδη, τόκοι, μερίσματα, δικαιώματα και κέρδη από πώληση χρηματοοικονομικών τίτλων σε υπεραξία τα οποία εν γένει συσχετίζονται περισσότερο με τα υψηλότερα οικονομικά στρώματα πολύ συχνά φορολογούνται αναλογικά όχι προοδευτικά. Σε κάθε περίπτωση, τείνουν να προσαρμόζονται ταχύτερα σε υψηλότερα επίπεδα τιμών και φορολόγησης σε σχέση με τις αμοιβές της μισθωτής εργασίας. Συνεπώς, ακόμα και σε περιπτώσεις που κάποια από αυτά υπάγονται σε προοδευτική φορολόγηση, είναι σε θέση να αντισταθμίσουν σχετικά μεγαλύτερο μέρος της ολίσθησης, για παράδειγμα μέσω της προσαρμογής των τιμών των προϊόντων και υπηρεσιών ή της ενεργητικής διαχείρισης των χαρτοφυλακίων από τα οποία διαμορφώνονται αυτά τα εισοδήματα. Εν τέλει, καθώς το γενικό επίπεδο των τιμών της οικονομίας μακροχρόνια ακολουθεί ανοδική τάση, εν τη απουσία παρέμβασης, ένα στατικό σύστημα προοδευτικής φορολόγησης καταλήγει να υπονομεύει σταδιακά τον βασικό σκοπό για τον οποίο υιοθετήθηκε, δηλαδή τη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών.

³ Για ένα παράδειγμα από το ελληνικό φορολογικό σύστημα, ιδε Πλαίσιο 2.1 στην Ενότητα 2 του παρόντος.

Οι επιπτώσεις της αύξησης της πραγματικής φορολογικής επιβάρυνσης των νοικοκυριών λόγω του πληθωρισμού δεν περιορίζονται μόνο σε ζητήματα φορολογικής δικαιοσύνης, αλλά επιφέρουν και μακροοικονομικές συνέπειες. Η σημαντικότερη είναι ίσως η λεγόμενη *δημοσιονομική διάβρωση* (fiscal drag): Το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίου μειώνει τα πραγματικά εισοδήματα των νοικοκυριών και αυξάνει τις φορολογικές εισπράξεις αναλογικά περισσότερο από το ρυθμό αύξησης των αντίστοιχων εισοδημάτων, ενεργώντας στην πράξη ως περιοριστική δημοσιονομική πολιτική, και μειώνοντας την (πραγματική) συνολική ζήτηση στην οικονομία. Γι' αυτό το λόγο, η προοδευτική φορολόγηση αποτελεί έναν *αυτόματο σταθεροποιητή*, δηλαδή ένα μέσο εξομάλυνσης των επιπτώσεων των οικονομικών κύκλων, καθώς περιορίζει τα διαθέσιμα εισοδήματα σε περιόδους ισχυρής ανάπτυξης και πιθανής υπερθέρμανσης της οικονομίας, ενώ τα αυξάνει αναλογικά στις (σπανιότερες) περιόδους μείωσης των τιμών και ύφεσης. Σε περιόδους όμως στασιμοληθωρισμού ή και ανάπτυξης με ελεγχόμενα επίπεδα πληθωρισμού, συμπιέζει τη ζήτηση, περιορίζοντας την οικονομική μεγέθυνση. Σε δεύτερο βαθμό, ιδιαίτερα αν τα νοικοκυριά δεν αναμένουν τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας στο άμεσο μέλλον, ενδέχεται να περικόψουν ακόμα περισσότερο την παρούσα κατανάλωσή τους και να αυξήσουν την αποταμίευσή τους, ώστε να είναι σε θέση να ανταποκριθούν στις μελλοντικές τους ανάγκες (υψηλότερες ονομαστικές δαπάνες και υψηλότερη φορολογία).

Επιπλέον, η μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας αποτελεί ανασχετικό παράγοντα για την προσφορά εργασίας, ενεργώντας στην πράξη σαν μια αύξηση των ονομαστικών συντελεστών φορολόγησης. Η επίδραση αυτή είναι πιο έντονη σε περιόδους ανάπτυξης (και κατά κανόνα υψηλότερου πληθωρισμού), κατά τη διάρκεια των οποίων τα μέλη των νοικοκυριών τείνουν να εργάζονται περισσότερο ή να κάνουν περισσότερες από μία δουλειές.

Μια άλλη, διαφορετική αλλά σχετιζόμενη, επίπτωσή της είναι ότι ωθεί οικονομικές συναλλαγές και δραστηριότητες από την επίσημη στην γκρίζα οικονομία. Αυτό μπορεί να αφορά, πέραν του κινήτρου υπέρ της αυτοαπασχόλησης που αναφέρθηκε στο προηγούμενο τμήμα, και τις περιπτώσεις εργαζομένων που αναζητούν δεύτερη θέση μερικής απασχόλησης για να συμπληρώσουν το εισόδημά τους. Αν και οι επιπλέον απολαβές μπορεί απλώς να αντισταθμίζουν τη διάβρωση του εισοδήματός του εργαζόμενου από τον πληθωρισμό, μπορεί τον οδηγούν σε υψηλότερο κλιμάκιο. Έτσι αυξάνονται τα κίνητρα για αδήλωτη εργασία, είτε πλήρως είτε μερικώς (π.χ. τυχόν αυξήσεις να μη δηλώνονται και να δίνονται με τη μορφή μετρητών). Στην αγορά αγαθών και υπηρεσιών ενισχύονται τα κίνητρα ελεύθερων επαγγελματιών και ιδιοκτητών ατομικών επιχειρήσεων να φοροδιαφύγουν, αφού το οριακό όφελός τους είναι μεγαλύτερο. Οι αρνητικές συνέπειες των παραπάνω φαινομένων για τα δημόσια οικονομικά, το ασφαλιστικό σύστημα, την εργασιακή ασφάλεια και τη γενικότερη νοοτροπία φορολογικής συμμόρφωσης είναι προφανείς.

Συνοψίζοντας, η διεθνής εμπειρία αναδεικνύει πέντε κρίσιμες διαστάσεις του φαινομένου:

- **Σιωπηρή ενίσχυση της φορολογικής επιβάρυνσης:** Το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίων λειτουργεί ως «έμμεσος φόρος», αυξάνοντας τα έσοδα χωρίς τυπική μεταβολή συντελεστών. Η επιβάρυνση είναι εντονότερη για τα μεσαία εισοδηματικά στρώματα, καθώς αυτά μετακινούνται συχνότερα σε υψηλότερα κλιμάκια λόγω πληθωριστικών αυξήσεων των ονομαστικών αποδοχών, με αποτέλεσμα να υπόκεινται σε υψηλότερους οριακούς συντελεστές χωρίς αντίστοιχη αύξηση της πραγματικής αγοραστικής τους δύναμης (Saez et al., 2012· IMF, 2015).

- **Διαβρωτική επίδραση στην προοδευτικότητα:** Η μη προσαρμογή των φορολογικών κλιμακίων μειώνει την προοδευτικότητα του φόρου εισοδήματος, καθώς οδηγεί σε “μετακίνηση” φορολογουμένων προς υψηλότερους οριακούς συντελεστές χωρίς αντίστοιχη αύξηση της πραγματικής τους αγοραστικής δύναμης. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αναλογικά μεγαλύτερη επιβάρυνση των χαμηλότερων και μεσαίων εισοδηματικών στρωμάτων, υπονομεύοντας τον αναδιανεμητικό ρόλο της φορολογίας (Beer et al., 2023· Dorn et al., 2017· IMF, 2015· OECD, 2017).
- **Διάκριση στατικών και δυναμικών επιδράσεων:** Η βιβλιογραφία διαχωρίζει την επίδραση της ολίσθησης κλιμακίων σε στατική, που αφορά την αυτόματη αύξηση του φορολογικού βάρους λόγω ανόδου των ονομαστικών εισοδημάτων σε συνθήκες αμετάβλητων φορολογικών κλιμακίων, και δυναμική, που σχετίζεται με τις συμπεριφορικές αντιδράσεις των φορολογουμένων (π.χ. αύξηση δηλωθέντων εισοδημάτων, μεταβολές στη φορολογική συμμόρφωση). Η στατική συνιστώσα αποτελεί το κυρίαρχο μέρος της επιβάρυνσης (Sanz-Sanz and Arrazola-Vargas, 2025· Saez et al., 2012· Saez, 2003·).
- **Συμπεριφορικές αντιδράσεις φορολογουμένων:** Οι προσαρμογές των φορολογουμένων εκδηλώνονται κυρίως μέσω φορολογικού σχεδιασμού (π.χ. αλλαγή μορφής εισοδήματος, χρονισμός δηλώσεων) και λιγότερο μέσω μεταβολών στην προσφορά εργασίας. Η εκτιμώμενη ελαστικότητα του φορολογητέου εισοδήματος ως προς τον καθαρό οριακό φορολογικό συντελεστή κυμαίνεται περί το 0,25–0,40 (IMF, 2015· Saez et al., 2012· Slemrod, 2019).
- **Μακροοικονομικές και διανεμητικές συνέπειες:** Η συχνότητα με την οποία αναπροσαρμόζονται τα φορολογικά κλιμάκια επηρεάζει καθοριστικά την κατανομή του εισοδήματος και τη συνολική οικονομική δραστηριότητα, συχνά περισσότερο από το ίδιο το επίπεδο πληθωρισμού. Η καθυστέρηση ή η αποσπασματική τιμαριθμική προσαρμογή ενισχύει τη φορολογική επιβάρυνση των μεσαίων στρωμάτων, μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα και επιδρά αρνητικά στην ιδιωτική κατανάλωση και την αναπτυξιακή δυναμική της οικονομίας (Balasundharam et al., 2023· Nowotny, 1980).

2. Φορολογία και τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας στην Ελλάδα

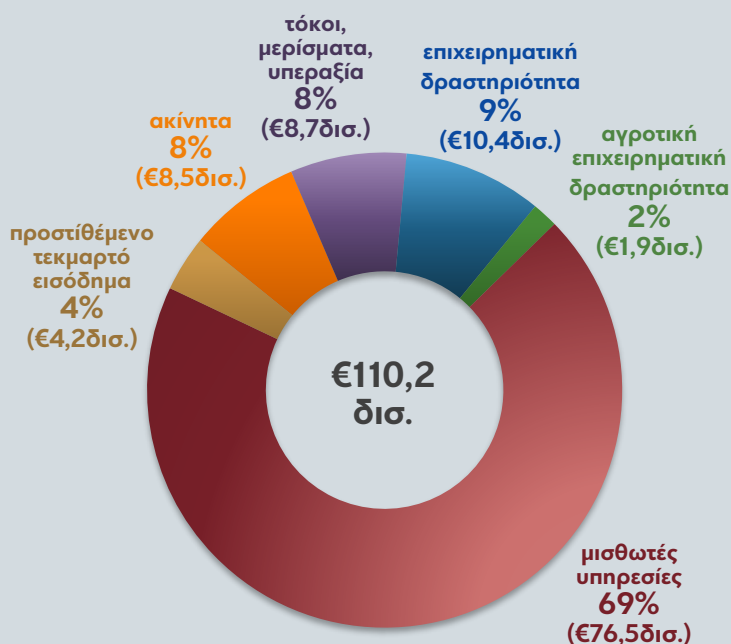
2.1 Η φορολογία εισοδήματος φυσικών προσώπων στην Ελλάδα

Η Ανεξάρτητη Αρχή Δημοσίων Εσόδων (ΑΑΔΕ) κατατάσσει τα δηλωθέντα εισοδήματα των φυσικών προσώπων σε πέντε γενικές κατηγορίες ανάλογα με την προέλευσή τους: εισοδήματα από ακίνητη περιουσία· εισοδήματα από μερίσματα, τόκους και υπεραξία από μεταβίβαση κεφαλαίου· εισοδήματα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα· εισοδήματα από (μη αγροτική) επιχειρηματική δραστηριότητα· εισοδήματα από μισθωτές υπηρεσίες. Το άθροισμα των παραπάνω δηλωθέντων εισοδημάτων, μαζί με την προσθήκη τυχόν υπερβάλλοντος τεκμαρτού εισοδήματος που δεν καλύπτεται από αυτά, αποτελεί το φορολογούμενο εισόδημα των φυσικών προσώπων.

Όπως φαίνεται και στο Διάγραμμα 2.1, η μεγάλη πλειοψηφία, σχεδόν το 70% του φορολογούμενου εισοδήματος των φυσικών προσώπων το 2023 προήλθε από μισθωτές υπηρεσίες (εφεξής, μισθοί χάριν συντομίας). Πέραν των μισθών αυτών καθατών, η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει ναυτικά εισοδήματα, εισοδήματα από ημερομίσθια, συντάξεις, αμοιβές μελών ΔΣ, αμοιβές από «μπλοκάκι» και λοιπές αμοιβές εξαρτημένης εργασίας. Η δεύτερη μεγαλύτερη (19%) πηγή εισοδημάτων ήταν η (μη αγροτική) επιχειρηματική δραστηριότητα, δηλαδή εισοδήματα από την άσκηση ελεύθερου επαγγέλματος και κέρδη ατομικών επιχειρήσεων. Η παρούσα ανάλυση

εστιάζει στη φορολογική επιβάρυνση λόγω πληθωρισμού των εισοδημάτων από αυτές τις δύο πηγές, που μαζί με την αντίστοιχη προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίου διαβίωσης αποτελούσαν το 83% του φορολογούμενου εισοδήματος φυσικών προσώπων για το 2023. συναλλαγές με το κράτος, το τραπεζικό σύστημα κ.ά.) που προέκυψαν από την πανδημία του COVID-19.

Διάγραμμα 2.1: Φορολογούμενο εισόδημα φυσικών προσώπων ανά πηγή για το φορολογικό έτος 2023

Πηγές: ΑΑΔΕ, Eurobank Research

Ο κυριότερος λόγος για την επιλογή αυτή είναι ότι τα εισοδήματα αυτά φορολογούνται σωρευτικά και υπάγονται στη «βασική» κλίμακα ΦΕΦΠ, η οποία είναι έντονα προοδευτική και επηρεάζεται από την ολίσθηση κλιμακίου (Πίνακας 2.1). Όσον αφορά τα εισοδήματα από άλλες πηγές:

- Τόκοι, μερίσματα, κεφαλαιακά κέρδη, δικαιώματα και συναφή εισοδήματα υπάγονται σε αυτοτελή φορολόγηση, η οποία είναι αναλογική. Συνεπώς τα σχετικά φορολογικά έσοδα δεν επηρεάζονται άμεσα από την ολίσθηση κλιμακίου, αν και δεν μπορούν να αποκλειστούν δευτερογενείς επιδράσεις (π.χ. χαμηλότερη ζήτηση λόγω μειωμένης αγοραστικής δύναμης των νοικοκυριών, αύξηση μισθολογικού κόστους).
- Τα εισοδήματα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα υπάγονται επίσης στην ίδια προοδευτική κλίμακα. Το γεγονός όμως ότι φορολογούνται αυτοτελώς, χωρίς δηλαδή να προτίθενται στα εισοδήματα από μισθούς και λοιπές επιχειρηματικές δραστηριότητες, σε συνδυασμό με τη μικρή διασπορά τους στον πληθυσμό,⁴ δεν μας επιτρέπουν να εκτιμήσουμε με σχετικά έστω ικανοποιητική ακρίβεια τη φορολογική τους επιβάρυνση· κάτι τέτοιο θα απαιτούσε πιο λεπτομερή εισοδήματα αυτά αποτελούν λιγότερο από το 2% του συνολικού φορολογούμενου εισοδήματος των φυσικών προσώπων, οπότε η όποια επίπτωση της μη τιμαριθμοποίησης της κλίμακας στα συνολικά μεγέθη είναι αμελητέα, χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι δεν υπάρχουν επιβαρύνσεις σε επίπεδο νοικοκυριών.

⁴ Το 2023 μόλις το 5,9% των φορολογούμενων δήλωσαν εισοδήματα από αγροτική επιχειρηματική δραστηριότητα και μόνο για το 4,1% των νοικοκυριών ήταν η κύρια πηγή εισοδήματός τους.

- Το ίδιο ισχύει και για τα εισοδήματα από ακίνητα. Αν και είναι αρκετά μεγαλύτερα (8% του φορολογούμενου εισοδήματος), δεν είναι δυνατόν, για τους προαναφερθέντες λόγους, να εκτιμηθεί αξιόπιστα ο αναλογών φόρος βάσει των διαθέσιμων στοιχείων.⁵

Πίνακας 2.1: Κλίμακα ΦΕΦΠ από μισθούς και επιχειρηματική δραστηριότητα

Φορολογικό κλιμάκιο (ευρώ)		Οριακός φορολογικός συντελεστής
από	έως	
0	10.000	9%
10.000	20.000	22%
20.000	30.000	28%
30.000	40.000	36%
40.000		44%

Οι φορολογούμενοι με εισοδήματα από μισθούς δικαιούνται έκπτωσης φόρου ανάλογα με τον αριθμό εξαρτώμενων παιδιών τους.

Πηγή: ΑΑΔΕ, Άρθρο 15 του Κώδικα Φορολογίας Εισοδήματος (ΚΦΕ)

2.2 Μια άσκηση τιμαριθμοποίησης της κλίμακας

Η παρούσα μελέτη εξετάζει το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίου στην Ελλάδα μεταξύ του 2021, του τελευταίου φορολογικού έτους που δεν επηρεάστηκε από την πρόσφατη πληθωριστική κρίση και του 2023, του πιο πρόσφατου φορολογικού έτους για οποίο η ΑΑΔΕ παρέχει αναλυτικά στοιχεία.⁶ Πιο συγκεκριμένα, εστιάζουμε σε τέσσερις τομείς: *Πρώτον*, εκτιμάμε το μέγεθος της δημοσιονομικής διάβρωσης, τη συμβολή της στην καταγραφείσα αύξηση των φορολογικών εσόδων από τη ΦΕΦΠ και εκτιμάμε την επίδραση που θα είχε επιφέρει μια τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας στα μεγέθη του προϋπολογισμού του 2023 (Ενότητα 3). *Δεύτερον*, εξετάζουμε πώς επηρεάστηκαν τα διαθέσιμα εισοδήματα των δύο βασικών κατηγοριών επαγγελματιών (μισθωτοί/συνταξιούχοι και ελεύθεροι επαγγελματίες / ιδιοκτήτες ατομικών επιχειρήσεων) από την ολίσθηση κλιμακίου (Ενότητα 4). *Τρίτον*, αναλύουμε πώς διαφοροποιούνται οι επιπτώσεις της ανά εισοδηματικό κλιμάκιο (Ενότητα 5). *Τέλος*, συγκρίνουμε τη φορολογική επιβάρυνση αντιπροσωπευτικών εισοδημάτων στην Ελλάδα με την αντίστοιχη άλλων χωρών του ευρωπαϊκού Νότου (Ενότητα 6).

Η ανάλυση των επιπτώσεων της ολίσθησης κλιμακίου στους προαναφερθέντες τομείς κινείται γύρω από δύο άξονες. Αρχικά, ποσοτικοποιούμε την επίδραση στα απόλυτα μεγέθη, δηλαδή εκτιμούμε πώς μεταβάλλονται τα φορολογικά έσοδα της κυβέρνησης και ο φόρος που αναλογεί στους φορολογούμενους. Στη συνέχεια, εξετάζουμε πώς η μεταβολή αυτή σχετίζεται με τη μεταβολή της υποκείμενης φορολογητέας ύλης, δηλαδή ποια είναι η επίπτωση στην *φορολογική επιβάρυνση* των εισοδημάτων. Πιο συγκεκριμένα, ορίζουμε ότι

$$\text{φορολογική επιβάρυνση εισοδήματος από την πηγή } A = \frac{\text{φόρος που αναλογεί στο φορολογούμενο εισόδημα από την πηγή } A}{\text{φορολογούμενο εισόδημα από την πηγή } A}$$

⁵ Εφαρμόζοντας προσέγγιση αντίστοιχη με αυτή που χρησιμοποιείται για τα εισοδήματα από μισθούς και επιχειρηματική δραστηριότητα, βρίσκουμε ότι το ποσοστό των εσόδων από τη φορολογία εισοδήματος από ακίνητα που οφείλεται στην ολίσθηση κλιμακίου δεν ξεπερνά το 1% για το 2023. Όπως όμως σημειώθηκε, η αξιοπιστία αυτής της άσκησης είναι μάλλον χαμηλή, κυρίως λόγω της μη διαθεσιμότητας λεπτομερών στοιχείων για τον αριθμό των φυσικών προσώπων που δηλώνουν εισοδήματα από ακίνητα ανά κλιμάκιο.

⁶ Η διαδικασία υποβολής φορολογικών δηλώσεων για το έτος 2024 ολοκληρώθηκε μόλις προ ολίγων ημερών.

όπου το φορολογούμενο εισόδημα από την πηγή Α ισούται με το σύνολο των δηλωθέντων εισοδημάτων των φυσικών προσώπων από την πηγή Α συν το σύνολο της αντίστοιχης προστιθέμενης διαφοράς τεκμηρίου διαβίωσης των φυσικών προσώπων.⁷

Πίνακας 2.2: Τρία σενάρια για την τιμαριθμοποίηση των φορολογικών κλιμακίων

Σενάριο	Ποσοστό αύξησης ορίων κλιμακίων	Περιγραφή
Σ0	—	Το πραγματοποιηθέν φορολογικό αποτέλεσμα για το 2023. Το μέσο επίπεδο τιμών βάσει του Εναρμονισμένου Δείκτη Τιμών Καταναλωτή αυξήθηκε κατά 13,8% μεταξύ 2021 και 2023, αλλά τα όρια των φορολογικών κλιμακίων δεν μεταβλήθηκαν. Αποτελεί το βασικό σενάριο αναφοράς.
Σ1	13,8%	Πλήρης τιμαριθμοποίηση, δηλαδή προσαρμογή των κλιμακίων βάσει της σωρευτικής μεταβολής του μέσου ετήσιου γενικού επιπέδου τιμών μεταξύ 2021 και 2023. Αποτελεί το βασικό σενάριο σύγκρισης.
Σ2	10,2%	Τιμαριθμοποίηση βάσει του πυρήνα του πληθωρισμού, ώστε να καλυφθεί η μεταβολή του επιπέδου των τιμών που μπορεί να θεωρηθεί πιο μόνιμη και δεν οφείλεται στις ευμετάβλητες συνιστώσες του, όπως τρόφιμα και ενέργεια, οι τιμές των οποίων αυξομειώνονται εντονότερα και συχνότερα από παροδικές αιτίες.
Σ3	8,3%	Μερική τιμαριθμοποίηση της κλίμακας, ανάλογη με αυτή που εφαρμόσε η πορτογαλική κυβέρνηση, καλύπτοντας το 60% του πληθωρισμού μεταξύ 2021 και 2023. Είναι ενδιαφέρον ότι το γενικό επίπεδο των τιμών στην Πορτογαλία τα δύο αυτά χρόνια αυξήθηκε σωρευτικά κατά 13,8%, όσο και στην Ελλάδα.

Για να έχουμε μια πιο ευρεία εικόνα, εξετάζουμε τρία εναλλακτικά σενάρια για την τιμαριθμοποίηση των φορολογικών κλιμακίων, τα οποία παρουσιάζονται στον Πίνακα 2.2. Το σενάριο αναφοράς μας (Σ0) βασίζεται στην υπάρχουσα φορολογική κλίμακα. Τα μεγέθη αυτού του σεναρίου ταυτίζονται με τα πραγματοποιηθέντα φορολογικά αποτελέσματα των ετών 2021–2023 όπως παρουσιάζονται στις πιο πρόσφατες εκδόσεις του Ετήσιου Στατιστικού Δελτίου της ΑΑΔΕ,⁸ ή οι εκτιμήσεις μας βάσει αυτών των στοιχείων εάν πρόκειται για μεγέθη που δεν παρέχονται πρωτογενώς από την ΑΑΔΕ. Στο άλλο άκρο βρίσκεται το βασικό σενάριο σύγκρισής μας (Σ1), το οποίο υποθέτει *πλήρη* τιμαριθμική αναπροσαρμογή των φορολογικών κλιμακίων, ώστε, επί της αρχής, να αποφευχθεί εντελώς τυχόν αύξηση του φορολογικού βάρους λόγω ολίσθησης κλιμακίου.⁹ Συνεπώς η διαφορά

⁷ Για το σκοπό του υπολογισμού της φορολογικής επιβάρυνσης στην παρούσα μελέτη, κατατάσσουμε την προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίου στους δηλωθέντες μισθούς για φορολογούμενους για τους οποίους αυτή φορολογείται ως εισόδημα από μισθούς σύμφωνα με τον ΚΦΕ και αντίστοιχα στην περίπτωση που αυτή φορολογείται ως εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα. Επιπλέον, ο λόγος που η βάση αναφοράς είναι το φορολογούμενο εισόδημα είναι ότι για τον υπολογισμό του φορολογητέου εισοδήματος απαιτούνται πιο λεπτομερή στοιχεία (π.χ. αριθμός των φορολογούμενων που προχώρησαν σε επιλέξιμες δωρεές ανά κλιμάκιο). Σε κάθε περίπτωση, η διαφορά μεταξύ των δύο μεγεθών είναι αμελητέα, της τάξης του 0,27% το 2023 και του 0,003% το 2021.

⁸ Οι ημερομηνίες άντλησης στοιχείων για την παραγωγή των δελτίων είναι σύμφωνα με την ΑΑΔΕ η 7/6/2023 για τα εισοδήματα του 2021 και η 7/3/2025 για τα εισοδήματα του 2023.

⁹ Στην πράξη, φυσικά, αυτό δεν ισχύει καθώς το καλάθι του νοικοκυριού βάσει του οποίου υπολογίζεται ο πληθωρισμός είναι ενδεικτικό και δεν είναι δυνατόν να ταυτίζεται με το πραγματικό καλάθι κάθε νοικοκυριού λόγω διαφορών στα δημογραφικά χαρακτηριστικά, στις ανάγκες, στις προτιμήσεις, στα εισοδήματα, κλπ., πέραν τυχόν σφαλμάτων μέτρησης.

μεταξύ των σεναρίων Σ0 και Σ1 αποτελεί μια ποσοτική εκτίμηση της επίδρασης της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας στα φορολογικά μεγέθη.

Καθώς όμως η πλήρης τιμαριθμοποίηση της κλίμακας μπορεί να μην είναι πάντα εφικτή –ή επιθυμητή, για μια σειρά λόγων που αναφέρουμε παρακάτω– εξετάζουμε και δύο εναλλακτικά σενάρια που υποθέτουν μερική τιμαριθμοποίηση της κλίμακας (Σ2 και Σ3).

2.3 Περιορισμοί

Σε αυτό το σημείο είναι χρήσιμο να επισημάνουμε ότι οι εκτιμήσεις μας που ακολουθούν πιθανότατα υπερεκτιμούν τη δημοσιονομική επίπτωση των σεναρίων τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας, καθώς δε συμπεριλαμβάνουν τις δευτερογενείς επιδράσεις από τυχόν θετικό αντίκτυπο που μπορεί να έχουν στην προσφορά εργασίας και άρα στη μεγέθυνση και διεύρυνση της φορολογικής βάσης.

Αντιθέτως, υποεκτιμούν τις πραγματικές επιπτώσεις της ολίσθησης κλιμακίου στη φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθούς λόγω της μείωσης της πραγματικής αξίας της σχετικής έκπτωσης φόρου.¹⁰ Ακόμα και στο σενάριο της πλήρους τιμαριθμοποίησης, στο βαθμό που αυτή αφορά μόνο τα κλιμάκια αυτά καθαυτά και δεν επεκτείνεται στο ποσό της έκπτωσης ή στο εύρος του διαστήματος με το οποίο η έκπτωση φθίνει, τυχόν ονομαστικές αυξήσεις στους μισθούς έχουν ως αποτέλεσμα αμετάβλητα (ή και μειούμενα) πραγματικά εισοδήματα να λαμβάνουν ολοένα και μικρότερη αναλογικά έκπτωση.

Για το πιο πρόσφατο φορολογικό έτος (2024) δεν διαθέτουμε ακόμα στοιχεία, αλλά δεδομένης της σωρευτικής επίδρασης του πληθωρισμού, αναμένουμε ότι η επίπτωση της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας θα είναι ακόμα μεγαλύτερη στα επιμέρους μεγέθη από αυτή που εκτιμούμε για το 2023 στην παρούσα έκθεση, αν και η αύξηση της έκπτωσης για τους μισθωτούς με παιδιά αναμένεται να παράσχει κάποια ελάφρυνση.

Πλαίσιο 2.1

Στατική ολίσθηση κλιμακίου:

Ένα παράδειγμα σιωπηρής αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης

Φορολογούμενος με ετήσιο εισόδημα €15.000 από άσκηση επιχειρηματικής δραστηριότητας υπόκειται σύμφωνα με το ισχύον το 2021 φορολογικό σύστημα σε φόρο εισοδήματος €2.000. Η σχετική φορολογική επιβάρυνσή του ανερχόταν, δηλαδή, στο 13,3%. Στο βαθμό που το εισόδημά του δεν άλλαξε, τα παραπάνω μεγέθη παρέμειναν αμετάβλητα το 2023, αφού δεν υπήρξε στο ενδιάμεσο καμία τιμαριθμοποίηση της κλίμακας, ούτε κάποια άλλη τροποποίηση στο φορολογικό καθεστώς που να τον επηρεάζει.

Εντούτοις, λόγω της αύξησης του γενικού επιπέδου των τιμών στην Ελλάδα κατά 13,82% στα δύο αυτά χρόνια, η αγοραστική δύναμη του προ φόρων εισοδήματός του το 2023 ήταν €13.179 σε τιμές 2021. Ο αναλογών φόρος για αυτό το εισόδημα το 2021 θα ήταν €1.599 και η σχετική φορολογική επιβάρυνση 12,1%. Αυτό σημαίνει ότι το ίδιο ακριβώς φορολογικό σύστημα που το 2021 θα φορολογούσε το συγκεκριμένο πραγματικό εισόδημα με 12,1%, το 2023 το φορολογούσε με 13,3%. Επομένως, στο παρασκήνιο, η φορολογική επιβάρυνση του ίδιου πραγματικού εισοδήματος αυξήθηκε μεταξύ 2021 και 2023 κατά 1,2ημ λόγω της μη τιμαριθμοποίησης της κλίμακας, παρόλο που το ονομαστικό εισόδημα του φορολογούμενου δεν αυξήθηκε. Δηλαδή τα πραγματικά κλιμάκια συνεχίζουν να «ολισθαίνουν» ακόμα και αν τα εισοδήματα που υπάγονται σε αυτά παραμένουν σταθερά, εξού και ο χαρακτηρισμός αυτής της μορφής ολίσθησης κλιμακίου ως «στατικής».

¹⁰ Από το φορολογικό έτος 2024 αυξήθηκε η μέγιστη έκπτωση φόρου για τους μισθωτούς με εξαρτώμενα παιδιά από 11% έως 24%, ανάλογα με τον αριθμό των παιδιών. Η μέγιστη έκπτωση για μισθωτούς χωρίς παιδιά παρέμεινε σταθερή.

3. Εκτίμηση της δημοσιονομικής διάβρωσης μεταξύ 2021 και 2023

3.1 Πρωτογενής επίδραση στα φορολογικά έσοδα

Ο συνολικός φόρος που καταλόγισε η ΑΑΔΕ για εισοδήματα φυσικών προσώπων το φορολογικό έτος 2023 ανήλθε στα €12,28 δισ., από €8,90 δισ. το 2021, σημειώνοντας αύξηση 38%, σημαντικά υψηλότερη τη μεγέθυνση του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 22% την ίδια περίοδο. Συνεπώς, τα έσοδα αυτά ως ποσοστό του ΑΕΠ αυξήθηκαν από το 4,8% το 2021 στο 5,5% το 2023. Αντίστοιχη αναλογικά ήταν και η αύξηση της συνολικής φορολογικής επιβάρυνσης, από το 9,9% το 2021 στο 11,1% το 2023 (Πίνακας 3.1).

Πίνακας 3.1 : Μεταβολή φορολογικής επιβάρυνσης φυσικών προσώπων

Αναλογών φόρος για...	...σύνολο εισοδημάτων φυσικών προσώπων		...εισοδήματα από μισθούς και επιχειρηματική δραστηριότητα	
	2021	2023	2021	2023
εκ. ευρώ	8.900	12.278	7.303	9.754
% ΑΕΠ	4,8%	5,5%	4,0%	4,3%
% εισοδημάτων	9,9%	11,1%	9,6%	10,7%

Πηγές: ΑΑΔΕ, ΕΛΣΤΑΤ, εκτιμήσεις Eurobank Research

Τα Ετήσια Στατιστικά Δελτία της ΑΑΔΕ δεν παρέχουν ακριβή μεγέθη για τα μερίδια των εσόδων από τη ΦΕΦΠ που αντιστοιχούν στην κάθε πηγή εισοδήματος. Χρησιμοποιώντας όμως τα παρεχόμενα στοιχεία, υπολογίζουμε τον φόρο που αντιστοιχεί σε εισοδήματα από μισθούς και επιχειρηματική δραστηριότητα για το 2023 στα €9,76 δισ., αυξημένο κατά €2,45δισ. ή 33,5% σε σχέση με το 2021. Κατά την ίδια περίοδο, τα αντίστοιχα φορολογούμενα εισοδήματα (δηλωθέντα συν την προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίου) αυξήθηκαν κατά 20,1%, με αποτέλεσμα η φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων αυτών να αυξηθεί στο 11,1% από το 9,9%.

Με βάση τις εκτιμήσεις μας, τα €0,90δισ. από αυτά τα €2,45δισ, δηλαδή σχεδόν το 37% της αύξησης, προήλθαν από την ολίσθηση κλιμακίου των φορολογούμενων λόγω της μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας (Πίνακας 3.2). Υπό το σενάριο της πλήρους τιμαριθμοποίησης (Σ1), τα αντίστοιχα φορολογικά έσοδα από τη ΦΕΦΠ θα ήταν κατά 9,2% χαμηλότερα, υποθέτοντας βέβαια ότι η προσφορά εργασίας των νοικοκυριών θα παρέμενε σταθερή. Αν η τιμαριθμοποίηση ήταν μερική (Σ2 και Σ3), η επίπτωση στα σχετικά φορολογικά έσοδα θα ήταν στο -7,5% και -5,7% αντίστοιχα: μη αμελητέα, όχι πάντως δραστική. Όσον αφορά την (πρωτογενή) επίπτωση στα συνολικά ενοποιημένα έσοδα της γενικής κυβέρνησης, για το 2023, ακόμα και υπό το σενάριο Σ1 θα ήταν μόλις -0,83%, ενώ υπό το πιο ήπιο σενάριο Σ3 θα έπεφτε στο -0,52%.¹¹

¹¹ Σύμφωνα με τη μεθοδολογία ESA 2010, οι φόροι εισοδήματος καταχωρούνται ως έσοδα της κυβέρνησης για το έτος κατά το οποίο καταγράφηκαν τα υποκείμενα εισοδήματα. Σε ταμειακή βάση και υπό την υπόθεση εργασίας ότι οι όλα τα αναλογούντα έσοδα από τη ΦΕΦΠ του 2023 εισπράχθηκαν μέσα στο 2024, η δημοσιονομική επίπτωση θα ήταν στο 0,50%–0,80% των καθαρών εσόδων της Γενικής Κυβέρνησης.

Πίνακας 3.2 : Εκτίμηση μεγέθους δημοσιονομικής διάβρωσης

Σενάριο	Εκτιμώμενα έσοδα 2023	Μεταβολή σε σχέση με το 2021	Διαφορά σεναρίου σε σχέση με το υλοποιηθέν (Σ0)		
	(1)	(2)	(3)	(4)=(3)/[(1) υπό Σ0]	(5)=(3)/[(2) υπό Σ0]
	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	% εσόδων Σ0	% μεταβολής Σ0
Σ0	9.757	+2.450	—	—	—
Σ1	8.854	+1.551	-899	-9,2%	-36,7%
Σ2	9.072	+1.769	-681	-7,0%	-27,8%
Σ3	9.194	+1.890	-560	-5,7%	-22,8%

Πηγή: Εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

3.2 Εκτίμηση Δημοσιονομικής Επίδρασης Τιμαριθμοποίησης Φορολογικών Κλιμακίων για το Έτος 2023

Στην παρούσα ενότητα αξιολογούμε τη δημοσιονομική επίδραση από την (υποθετική) τιμαριθμική προσαρμογή των φορολογικών κλιμακίων για το έτος 2023. Ως σημείο εκκίνησης λαμβάνονται τα ιστορικά φορολογικά στοιχεία του Προϋπολογισμού 2023 όπως αυτά παρουσιάζονται στην Εισηγητική Έκθεση Προϋπολογισμού 2025. Σύμφωνα με τα συγκεκριμένα στοιχεία, τα συνολικά έσοδα από το φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ) για το 2023 διαμορφώθηκαν στα €12,71δισ.¹²

Με βάση στοιχεία παρελθόντων ετών και την ανάλυση παραπάνω, υποθέτουμε ότι περίπου το 80% του ΦΕΦΠ προέρχεται από φόρους σε μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα. Συνεπώς, η εκτιμώμενη φορολογική βάση που υπόκειται σε επίδραση από το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίου προσδιορίζεται στα €9,76 δισ.

Όπως όμως αναφέρθηκε παραπάνω, μεταξύ των αρνητικών συνεπειών της ολίσθησης κλιμακίου συγκαταλέγονται η αποδυνάμωση των κινήτρων των νοικοκυριών να εργαστούν και η ενίσχυση των κινήτρων για φοροδιαφυγή και αδήλωτη εργασία, καθώς επιπλέον ονομαστικά εισοδήματα φορολογούνται με υψηλότερο συντελεστή. Αντίστροφα, η τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας έχει θετική δευτερογενή επίδραση στα δημόσια έσοδα: Προσφέρει κίνητρο για την αύξηση της προσφοράς εργασίας και της φορολογικής συμμόρφωσης, διευρύνοντας τη φορολογική βάση και ανακτώντας έτσι μέρος της απώλειας που προκαλείται πρωτογενώς από την αύξηση των ορίων των κλιμακίων.

Παρακάτω εξετάζουμε τέσσερα διαφορετικά σενάρια εκτίμησης της συνολικής φορολογικής απώλειας από την τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας (=πρωτογενείς απώλειες – αντιστάθμιση λόγω δευτερογενών επιδράσεων), με βάση τα σενάρια Σ0–Σ3.

Η καθαρή απώλεια φορολογικών εσόδων για κάθε υποθετικό σενάριο (Σ_i, όπου i=1,2,3) ορίζεται από την παρακάτω σχέση:

$$\text{Καθαρή Απώλεια}_i = \text{ΦΕΦΠΜΥΕΔ}_i * \Sigma_i * (1 - \varepsilon) \quad (1)$$

όπου:

¹² Για περισσότερες πληροφορίες: https://minfin.gov.gr/wp-content/uploads/2024/11/Εισηγητική-Έκθεση-Προϋπολογισμού-2025_OE.pdf (Πίνακας 3.2).

- $\Phi\epsilon\Phi\pi\mu\gamma\epsilon\Delta_i$: Φόρος Εισοδήματος Φυσικών Προσώπων που προέρχεται από μισθούς και επιχειρηματική δραστηριότητα.
- Σ_i : Το σενάριο τιμαριθμοποίησης όπως ορίζεται παραπάνω.
- ϵ : Η παράμετρος αυτή εκφράζει την ανάκτηση φορολογικών εσόδων μέσω συμπεριφορικών αντιδράσεων (βελτίωση φορολογικής συμμόρφωσης, διεύρυνση της φορολογικής βάσης κ.λπ.). Η έννοια αυτή σχετίζεται με την ελαστικότητα του φορολογητέου εισοδήματος ως προς τον οριακό φορολογικό συντελεστή, όπως αναλύεται από τους Saez et al. (2012), οι οποίοι εκτιμούν αντίστοιχες τιμές στην περιοχή 0,25–0,40, λαμβάνοντας υπόψη παράγοντες όπως η αποφυγή φόρου και η ανακατάταξη εισοδημάτων. Στο πλαίσιο της παρούσας ανάλυσης, υιοθετούμε μια συντηρητική τεχνική παραδοχή με $\epsilon = 10\%$, ώστε να αποτυπώνεται η πιθανή ανάκτηση εσόδων από περιορισμένες συμπεριφορικές αντιδράσεις, χωρίς να προσεγγίζουμε τα υψηλότερα επίπεδα αντίδρασης που παρατηρούνται σε εμπειρικές μελέτες.

Ο πίνακας 3.3 παρακάτω καταγράφει με την χρήση της σχέσης (1) την εκτιμώμενη δημοσιονομική επίδραση της τιμαριθμικής προσαρμογής των φορολογικών κλιμακίων επί του φόρου εισοδήματος μισθωτών για το έτος 2023, υπό διαφορετικά σενάρια βαθμού τιμαριθμοποίησης. Οι υπολογισμοί βασίζονται σε φορολογική βάση (μεταβλητή $\Phi\epsilon\Phi\pi\mu\gamma\epsilon\Delta_i$) €9,76δισ. και λαμβάνουν υπόψη συμπεριφορική ελαστικότητα 10%, η οποία μειώνει την καθαρή απώλεια λόγω αύξησης της φορολογικής συμμόρφωσης. Υποθέτουμε ότι δεν υπάρχουν άλλες επιδράσεις στο πρωτογενές πλεόνασμα πέρα από την επίδραση της συμπεριφορικής ελαστικότητας.

Πίνακας 3.3: Υπολογισμός Απώλειας Φορολογικών Εσόδων από την Εφαρμογή Τιμαριθμοποίησης (2023, € εκατ., ΑΕΠ(2023): €225.197 εκατ.)

Σενάριο		Απώλεια	ΦΕΦΠΜΙ	Πρωτογενές Πλεόνασμα	Πρωτογενές Πλεόνασμα	Μεταβολή
		(1)=Σχέση (1)	(2)=9.757-(1)	(3)=4.666-(2)	(4)=(3)/ΑΕΠ	(5)= (4)(t+1)-(4)(t)
#	%	εκ. Ευρώ	εκ. Ευρώ	εκ. Ευρώ	%ΑΕΠ	%ΑΕΠ
Σ0	—	—	9.757	4.658	2,1%	—
Σ1	9,2%	808	8949	3.850	1,7%	-0,4%
Σ2	7,0%	615	9.142	4.043	1,8%	-0,3%
Σ3	5,7%	501	9.256	4.157	1,8%	-0,2%

Πηγές: ΠΥ2025, Eurobank Research

Σύμφωνα με τον πίνακα:

- **Σενάριο Σ0 (0%):** Απουσία τιμαριθμοποίησης, διατηρούνται τα έσοδα από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα στις €9,76δισ. και το πρωτογενές πλεόνασμα στο 2,07% του ΑΕΠ (περίπου €4,66δισ.).
- **Σενάριο Σ1 (9,2%):** Η απώλεια εσόδων αυξάνεται στα €0,81 δισ., με πτώση του πρωτογενούς πλεονάσματος στο 1,70% του ΑΕΠ δηλαδή κατά 0,36 π.μ. χαμηλότερα σε σχέση με το σενάριο αναφοράς.
- **Σενάριο Σ2 (7,0%):** Η απώλεια εσόδων αυξάνεται στα €0,62δισ., με πτώση του πρωτογενούς πλεονάσματος στο 1,80% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 0,27 π.μ. χαμηλότερα σε σχέση με το σενάριο αναφοράς.

- **Σενάριο Σ3 (5,7%):** Η εφαρμογή τιμαριθμοποίησης με αυτόν τον βαθμό οδηγεί σε απώλεια €0,50δισ., περιορίζοντας το πρωτογενές πλεόνασμα στο 1,85% του ΑΕΠ, δηλαδή κατά 0,22 π.μ. χαμηλότερα σε σχέση με το σενάριο αναφοράς.

Η εφαρμογή μερικής τιμαριθμοποίησης των φορολογικών κλιμακίων οδηγεί σε μετρήσιμη μείωση των φορολογικών εσόδων από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα, γεγονός που μεταφράζεται σε υποχώρηση του πρωτογενούς πλεονάσματος. Η μείωση μετριάζεται εν μέρει μέσω συμπεριφορικών επιδράσεων, ώστε στο ήπιο σενάριο του 5,7%, η απώλεια περιορίζεται στο 0,22% του ΑΕΠ. Αν η εν λόγω τιμαριθμοποίηση είχε εφαρμοσθεί το 2023 θα μπορούσε να οδηγήσει το πρωτογενές πλεόνασμα σε όρους ΑΕΠ οριακά χαμηλότερα του 2,0%. Ωστόσο, δεδομένης της μεγάλης υπεραπόδοσης του δημοσιονομικού αποτελέσματος έναντι των στόχων το 2024 και της αντίστοιχης εκτίμησης για τα έτη 2025 και 2026, αυτή είναι μία απώλεια ή οποία μπορεί να γίνει ανεκτή χωρίς να διακυβευτεί ο δημοσιονομικός στόχος.

Σε κάθε περίπτωση όμως, η άσκηση παραπάνω υπογραμμίζει την ανάγκη ενσωμάτωσης των δημοσιονομικών συνεπειών τέτοιων μέτρων στην κατάρτιση και αξιολόγηση του προϋπολογισμού, με ακόλουθη προτεραιοποίηση της χρήσης του διαθέσιμου δημοσιονομικού χώρου.

3.3 Εκτίμηση της τιμαριθμοποίησης για τους δημοσιονομικούς στόχους για το έτος 2025

Στο πλαίσιο της αξιολόγησης των δημοσιονομικών επιπτώσεων από την εφαρμογή διαφορετικών βαθμών τιμαριθμικής προσαρμογής στη φορολογική κλίμακα εισοδήματος από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα, πραγματοποιήθηκαν υπολογισμοί για τέσσερα σενάρια τιμαριθμοποίησης με έτος αναφοράς το 2025. Χρησιμοποιούνται τα σενάρια Σ0-Σ3 όπως ορίστηκαν παραπάνω.

Η πρόβλεψη στηρίζεται στα επίσημα δημοσιονομικά και μακροοικονομικά στοιχεία του Προϋπολογισμού 2025, ο οποίος είναι αρκετά συντηρητικός ως προς την εκτίμηση του αναμενόμενου δημοσιονομικού πλεονάσματος (2,4% του ΑΕΠ),¹³ και στις υποθέσεις για τον ΦΕΦΠ και την ελαστικότητα που χρησιμοποιήθηκαν για το 2023 παραπάνω. Πιο αναλυτικά:

- Τα συνολικά έσοδα από ΦΕΦΠ ανέρχονται σε €15,2 δισ., (εκ των οποίων περίπου το 80,0% εκτιμάται ότι αφορά φόρους από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα σύμφωνα με την προσαρμογή που επίσης ορίστηκε παραπάνω).
- Το εκτιμώμενο πρωτογενές πλεόνασμα βάσης για το 2025 διαμορφώνεται στα €5,97 δισ. (ή 2,4%ΑΕΠ). Το ονομαστικό ΑΕΠ για το 2025 προβλέπεται στα €247,5 δισ.

¹³ Σύμφωνα με τις Εαρινές Προβλέψεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Μάιος 2025), το πρωτογενές πλεόνασμα της Γενικής Κυβέρνησης για το 2025 εκτιμάται στο 3,8% του ΑΕΠ, σημαντικά υψηλότερο σε σύγκριση τόσο με την αντίστοιχη πρόβλεψη των Φθινοπωρινών Προβλέψεων 2024 όσο και με εκείνη του Κρατικού Προϋπολογισμού 2025 (και οι δύο στο 2,4% του ΑΕΠ). Ωστόσο, η εν λόγω πρόβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής δεν χρησιμοποιήθηκε στην παρούσα ανάλυση, καθώς δεν συνοδεύεται από εκτίμηση ούτε για τα έσοδα από φόρο εισοδήματος φυσικών προσώπων (ΦΕΦΠ), ούτε για τα έσοδα από μισθωτές υπηρεσίες (ΦΕΦΠΜΥΕΔ), τα οποία αποτελούν τη βάση της παρούσας άσκησης. Οι προβλέψεις της Επιτροπής αφορούν συνολικά τους άμεσους φόρους επί των φυσικών προσώπων, χωρίς επαρκή ανάλυση ανά υποκατηγορία, γεγονός που καθιστά αναγκαία τη χρήση επιπλέον παραδοχών για τη μετάβαση στις απαιτούμενες υποκατηγορίες. Οι υποθέσεις αυτές εισάγουν σημαντικού βαθμού αβεβαιότητα στην εκτίμηση της δημοσιονομικής επίπτωσης της τιμαριθμοποίησης. Συνεπώς, κρίθηκε προτιμότερη η χρήση των προβλέψεων του Κρατικού Προϋπολογισμού 2025, οι οποίες παρέχουν αναλυτικότερη κατανομή ανά κατηγορία φόρου και συνεπώς μεγαλύτερη συμβατότητα με τη μεθοδολογία της άσκησης.

- Η ελαστικότητα του δηλωθέντος εισοδήματος ως προς τον φορολογικό συντελεστή έχει τεθεί στο 0,10 όπως και για το 2023.

Πίνακας 3.4: Υπολογισμός Απώλειας Φορολογικών Εσόδων από την Εφαρμογή Τιμαριθμοποίησης (2025, € εκατ., ΑΕΠ(2025): €247.510 εκατ.)

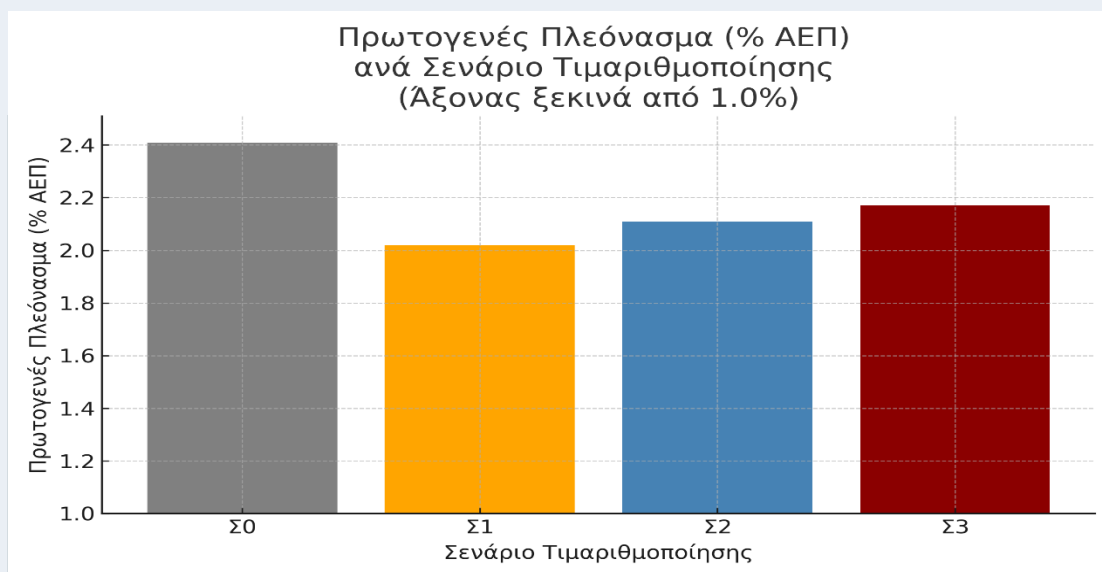
Σενάριο		Απώλεια	ΦΕΦΠΜΙ	Πρωτογενές Πλεόνασμα	Πρωτογενές Πλεόνασμα	Μεταβολή
		(1)=Σχέση (1)	(2)=11.107-(1)	(3)=5.967-(2)	(4)=(3)/ΑΕΠ	(5)= (4)/(t+1)-(4)/(t)
#	%	εκ. Ευρώ	εκ. Ευρώ	εκ. Ευρώ	%ΑΕΠ	%ΑΕΠ
Σ0	—	—	11.107	5.967	2,4%	-
Σ1	9,2%	969	10.738	4.998	2,0%	-0,4%
Σ2	7,0%	738	10.969	5.229	2,1%	-0,3%
Σ3	5,7%	601	11.106	5.366	2,2%	-0,2%

Πηγές: ΠΥ2025, Eurobank Research

Ο Πίνακας 3.4 παρουσιάζει τις εκτιμώμενες απώλειες φορολογικών εσόδων από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα και τη συνακόλουθη επίπτωση στο πρωτογενές πλεόνασμα για το έτος 2025, υπό την εφαρμογή διαφορετικών βαθμών τιμαριθμοποίησης των φορολογικών κλιμακίων. Στο βασικό σενάριο (Σ0), που υποθέτει πλήρη απουσία τιμαριθμικής αναπροσαρμογής, τα έσοδα από μισθούς και εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα διατηρούνται στα €11,10 δισ., και το πρωτογενές πλεόνασμα εκτιμάται €5,97 δισ. ή αλλιώς στο 2,4% του ΑΕΠ. Η πρόβλεψη πρωτογενούς πλεονάσματος στο 2,4% του ΑΕΠ υπερβαίνει το όριο του 2,0% του ΑΕΠ, το οποίο θεωρείται ενδεικτικό για τη διασφάλιση της μεσοπρόθεσμης βιωσιμότητας του ελληνικού δημόσιου χρέους. Στο σενάριο Σ1, που αντιστοιχεί σε πλήρη τιμαριθμοποίηση κατά 9,2%, καταγράφεται η μεγαλύτερη απώλεια, ύψους €0,97 δισ., με τα καθαρά έσοδα να υποχωρούν στα €10,74 δισ. και το πρωτογενές πλεόνασμα να περιορίζεται €4,99 δισ. ή αλλιώς στο 2,0% του ΑΕΠ — δηλαδή, κατά 0,4 ποσοστιαίες μονάδες χαμηλότερα σε σχέση με το Σ0. Στο ενδιάμεσο σενάριο Σ2 της μερικής τιμαριθμοποίησης κατά 7,0%, η απώλεια περιορίζεται στα €0,74 δισ., τα καθαρά έσοδα στα €10,97 δισ. ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφώνεται στα €5,23 δισ. ή 2,1% του ΑΕΠ. Τέλος, στο σενάριο Σ3 (5,7% τιμαριθμοποίηση), η απώλεια περιορίζεται περαιτέρω στα €0,60 δισ., τα καθαρά έσοδα στα €11,11 δισ., και το πρωτογενές πλεόνασμα να ανέρχεται στα €5,37 δισ. ή 2,2% του ΑΕΠ, παρουσιάζοντας τη μικρότερη δημοσιονομική επίπτωση (-0,2 π.μ.) μεταξύ των εναλλακτικών σεναρίων. Η συνολική εικόνα καταδεικνύει ότι ακόμα και με πλήρη τιμαριθμοποίηση, πολλών δε μάλλον υπό ήπιους βαθμούς τιμαριθμοποίησης, όπως στο Σ3, είναι δυνατή η ανακούφιση των φορολογουμένων από το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίου χωρίς να διακυβεύεται η δημοσιονομική σταθερότητα. Στο Διάγραμμα 3.1 παρακάτω διακρίνεται ξεκάθαρα ότι το σενάριο Σ3 έχει την μικρότερη διαφορά με το σενάριο αναφοράς Σ1.

Παρακάτω εξετάζεται αναλυτικά η αβεβαιότητα γύρω από το σενάριο μερικής τιμαριθμοποίησης Σ3 (5,7%). Το εν λόγω σενάριο μπορεί να θεωρηθεί ως ενδιάμεση επιλογή πολιτικής η οποία επιτυγχάνει ισορροπία μεταξύ της ανάγκης μερικής αναπροσαρμογής των φορολογικών κλιμακίων και της διατήρησης της δημοσιονομικής ευστάθειας.

Διάγραμμα 3.1: Πρωτογενές πλεόνασμα και δημοσιονομική απώλεια ανά σενάριο τιμαριθμοποίησης

Πηγές: ΠΥ2025, Eurobank Research

Για την ποσοτικοποίηση της αβεβαιότητας γύρω από τις παραδοχές του σεναρίου Σ3, εφαρμόστηκε προσομοίωση Monte Carlo με 10.000 επαναλήψεις με βάση την σχέση (1) παραπάνω, εισάγοντας στοχαστικότητα στον βαθμό τιμαριθμοποίησης (Σ_i) με κανονική κατανομή γύρω από την τιμή 5,7% και στην ελαστικότητα του φορολογητέου εισοδήματος (ε) με ομοιόμορφη κατανομή στο εύρος 0,05–0,15.^{14, 15}

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της στοχαστικής προσομοίωσης Monte Carlo στο Διάγραμμα 3.2 (και τον Πίνακα 3.4 παραπάνω), η μέση δημοσιονομική απώλεια από την εφαρμογή τιμαριθμοποίησης στα φορολογικά κλιμάκια του φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων για το 2025 διαμορφώνεται περί τα €0,60 δις., αντανακλώντας μέτριας έντασης επίπτωση στα δημόσια έσοδα από μισθωτή εργασία. Η κατανομή των εκτιμήσεων παρουσιάζει ισχυρή συγκέντρωση γύρω από το ως άνω επίπεδο, γεγονός που ενισχύει την αξιοπιστία της μέσης τιμής.

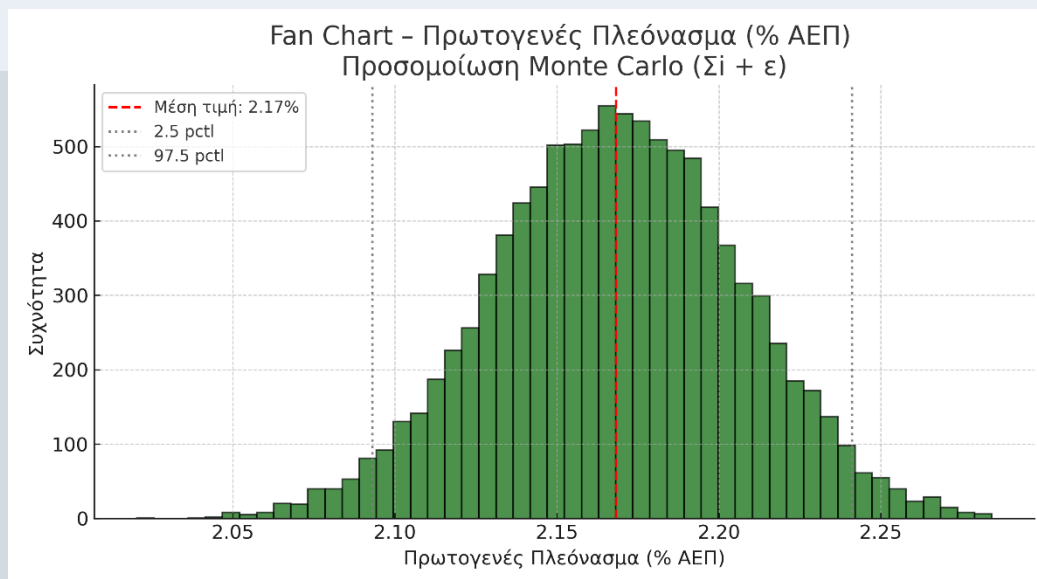
¹⁴ Η τυπική απόκλιση της παραμέτρου Σ_i (δηλαδή της αναλογίας τιμαριθμοποίησης των φορολογικών κλιμακίων) στον στοχαστικό μηχανισμό προσομοίωσης προσδιορίστηκε εμπειρικά βάσει του εύρους τιμών που παρατηρούνται στα σενάρια Σ1–Σ3. Συγκεκριμένα, υποτέθηκε ότι το εύρος Σ1–Σ3=0,092–0,057=0,035 αντανάκλα περίπου το 95% της πιθανής διακύμανσης της παραμέτρου, το οποίο αντιστοιχεί σε τέσσερις τυπικές αποκλίσεις υπό την παραδοχή κανονικότητας (4σ). Συνεπώς, η τυπική απόκλιση ορίστηκε ως:

$$\sigma = \frac{\Sigma 1 - \Sigma 3}{4} = \frac{0,035}{4} = 0,00875$$

Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει στον μηχανισμό προσομοίωσης να ενσωματώνει εύλογη παραμετρική αβεβαιότητα, αντλώντας από την ίδια τη δομή των πολιτικών σεναρίων τιμαριθμοποίησης και όχι από εξωτερικές ή αυθαίρετες υποθέσεις.

¹⁵ Η ελαστικότητα του δηλωθέντος εισοδήματος ως προς τον φορολογικό συντελεστή αναφέρεται στη μεταβολή του φορολογητέου εισοδήματος ως απόκριση σε μεταβολές στη φορολογική επιβάρυνση. Στη διεθνή βιβλιογραφία, και ειδικότερα στη μελέτη Saez et al. (2012), η εν λόγω ελαστικότητα για μισθωτά εισοδήματα εκτιμάται συνήθως εντός του εύρους 0,05–0,20, με συχνές αναφορές σε τιμές κοντά στο 0,10. Δεδομένου ότι για την Ελλάδα δεν υφίσταται αξιόπιστη εμπειρική εκτίμηση της μέσης τιμής αυτής της παραμέτρου, επιλέγεται η χρήση ομοιόμορφης κατανομής στο διάστημα [0,05–0,15] στο πλαίσιο της προσομοίωσης Monte Carlo. Η επιλογή αυτή αντανάκλα πλήρη αβεβαιότητα εντός ενός ρεαλιστικού εύρους τιμών, αποφεύγοντας την ενσωμάτωση μη τεκμηριωμένων παραδοχών περί του ποια τιμή είναι πιθανότερη.

Διάγραμμα 3.2: Προσομοίωση Monte Carlo για το σενάριο Σ3 ως προς την τον βαθμό τιμαριθμοποίησης και την ελαστικότητα του φορολογητέου εισοδήματος

Πηγές: ΠΥ2025, Eurobank Research

Ως προς τον αντίκτυπο στο πρωτογενές αποτέλεσμα της Γενικής Κυβέρνησης, το προσαρμοσμένο πρωτογενές πλεόνασμα διαμορφώνεται κατά μέσο όρο στο 2,17% του ΑΕΠ, ήτοι μόλις 24 μονάδες βάσης χαμηλότερα από το εκτιμώμενο επίπεδο χωρίς τιμαριθμοποίηση (Σ0: 2,41% του ΑΕΠ). Η εν λόγω μεταβολή χαρακτηρίζεται ως δημοσιονομικά διαχειρίσιμη, ιδίως εφόσον συνδυαστεί με στοχευμένες παρεμβάσεις διεύρυνσης της φορολογικής βάσης ή ενίσχυσης της συμμόρφωσης.

Περαιτέρω, το 95% διάστημα εμπιστοσύνης για την εκτίμηση του πρωτογενούς πλεονάσματος εκτείνεται από 2,13% έως 2,23% του ΑΕΠ, όπως απεικονίζεται στο Διάγραμμα 3.2. Το εύρος αυτό καταδεικνύει ότι ακόμη και υπό συνθήκες παραμετρικής αβεβαιότητας, το αναμενόμενο πρωτογενές αποτέλεσμα παραμένει εντός των ορίων επίτευξης των μεσοπρόθεσμων δημοσιονομικών στόχων.

Συνοψίζοντας, τα αποτελέσματα της ανάλυσης καταδεικνύουν ότι ακόμη και υπό συνθήκες μερικής τιμαριθμικής προσαρμογής, όπως στο σενάριο Σ3 (5,7%), η δημοσιονομική επίπτωση παραμένει περιορισμένη και εντός διαχειρίσιμων ορίων. Η μέση απώλεια εσόδων εκτιμάται σε περίπου €0,60 δισ., ενώ το πρωτογενές πλεόνασμα διατηρείται σε επίπεδα άνω του 2% του ΑΕΠ, διασφαλίζοντας τη συμμόρφωση με τους μεσοπρόθεσμους στόχους δημοσιονομικής βιωσιμότητας. Η εφαρμογή στοχαστικών προσομοιώσεων Monte Carlo ενισχύει την αξιοπιστία των εκτιμήσεων, καταδεικνύοντας ότι ακόμη και υπό παραμετρική αβεβαιότητα το πρωτογενές αποτέλεσμα παραμένει εντός των ορίων επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων. Συνεπώς, η επιλογή μιας μερικής τιμαριθμοποίησης δύναται να προσφέρει ουσιαστική ανακούφιση στους φορολογουμένους, χωρίς να υπονομεύει τη δημοσιονομική σταθερότητα της χώρας.

4. Επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου βάσει πηγής εισοδήματος

Τα €7,87δισ. από τα €12,28δισ. (δηλαδή το 64%) του καταλογισθέντος φόρου εισοδήματος φυσικών προσώπων για το 2023 αντιστοιχούσε σε εισοδήματα από μισθούς, ενώ άλλα €1,89 δισ. (περίπου το 15% του συνόλου) σε

εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα (Πίνακας 4.1). Σε σχέση με το 2021, οι φόροι στους μισθούς ήταν αυξημένοι κατά 26,4% (+€1,64δισ), ενώ η αύξηση των φόρων στο εισόδημα από επιχειρηματική δραστηριότητα ήταν σχεδόν τριπλάσια αναλογικά, στο 75,1% (+€0,81 δισ.) Ενώ όμως η μισή περίπου (47%) αύξηση του φόρου στους μισθούς ήταν αποτέλεσμα της ολίσθησης κλιμακίου, η συμβολή της στην αύξηση του φόρου στα επιχειρηματικά εισοδήματα ήταν μόλις στο 16%. Συνεπώς η αύξηση του τελευταίου οφείλεται σχεδόν αποκλειστικά στην αύξηση της φορολογητέας ύλης: τα δηλωθέντα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα, μαζί με την αντίστοιχη προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίων διαβίωσης, αυξήθηκαν κατά 62,1% μεταξύ 2021 και 2023.¹⁶ Οι πιθανότερες εξηγήσεις πίσω από αυτή την εντυπωσιακή αύξηση είναι η αύξηση των εισοδημάτων λόγω της μεγέθυνσης της οικονομίας και της αύξησης του κύκλου εργασιών των επιχειρήσεων, η μείωση της φοροδιαφυγής λόγω της αύξησης του μεριδίου των συναλλαγών που γίνονται με ηλεκτρονικά μέσα και η αύξηση του δηλωθέντος εισοδήματος των φυσικών προσώπων που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα ως συνέπεια των σχετικών διατάξεων του νόμου για το ελάχιστο τεκμαρτό εισόδημα (Άρθρο 28 του ΚΦΕ βάσει του Ν.5073/2023).¹⁷

Πίνακας 4.1: Μεταβολή φόρου και φορολογικής επιβάρυνσης ανά πηγή εισοδήματος

φορολογικό έτος 2023	εισοδήματα από μισθούς	εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα
αναλογών φόρος (εκ. ευρώ)	7.867	1.887
- %συνολικού ΦΕΦΠ	64,1%	15,4%
- %ΑΕΠ		
μεταβολή φόρου σε σχέση με το 2021, εκ των οποίων...	+26,4%	+75,1%
...λόγω ολίσθησης κλιμακίου	+12,4πμ (47%)	+12,1πμ (16%)
...λόγω αύξησης εισοδημάτων	+14,1πμ (53%)	+63,0πμ (84%)
μεταβολή φορολογικής επιβάρυνσης σε σχέση με το 2021, εκ των οποίων...	+0,9πμ	+1,1πμ
...λόγω ολίσθησης κλιμακίου	+1,0πμ (109%)	+0,1πμ (7%)
...λόγω αύξησης εισοδημάτων	-0,1πμ (-9%)	+1,0πμ (93%)

Πηγή: Εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

Χαρακτηριστικό είναι ότι από τη 1,1πμ που αυξήθηκε η φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα κατά την ίδια περίοδο (από το 13,3% στο 14,3%), λιγότερο από 0,1πμ (7%) οφείλεται στην ολίσθηση κλιμακίου, με την εναπομείνουσα αύξηση (1,0πμ, το 93%) να είναι αποτέλεσμα των αυξημένων εισοδημάτων. Αντιθέτως, για τα εισοδήματα από μισθούς, η επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου όχι μόνο εξηγεί καθ' ολοκληρία την αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσής τους από το 9,19% στο 10,10%, αλλά την υπερβαίνει:

¹⁶ Εστιάζοντας μόνο στα δηλωθέντα εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα (δηλαδή, μη λαμβάνοντας υπόψη την προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίων διαβίωσης), η αύξηση ήταν ακόμα μεγαλύτερη, στο 141,3% (από €4,32δισ. το 2021 σε €10,42δισ. το 2023).

¹⁷ Η εκτίμηση του μεγέθους της συμβολής καθενός από τους αναφερθέντες παράγοντες στην αύξηση του δηλωθέντος εισοδήματος από επιχειρηματική δραστηριότητα είναι μια άσκηση που εκφεύγει του πλαισίου της παρούσας μελέτης.

Αν δηλαδή η φορολογική κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως (σενάριο Σ1), η φορολογική επιβάρυνση των εισοδημάτων από μισθούς θα είχε μειωθεί οριακά.¹⁸

Ένα άλλο μέγεθος που αποτυπώνει την αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των μισθών είναι η αναλογία των φόρων που αντιστοιχούν σε εισοδήματα από μισθούς προς το ΑΕΠ, η οποία ανήλθε από το 3,37% το 2021 στο 3,49% το 2023. Το στατιστικό όμως αυτό υποεκτιμά την αύξηση της επιβάρυνσης, καθώς κατά την ίδια περίοδο οι μισθοί μειώθηκαν αναλογικά με το ΑΕΠ, από το 29,46% στο 27,06%. Συνεπώς, ένα πιο ενδεικτικό μέτρο της φορολογικής επιβάρυνσης της μι

σθωτής εργασίας θα ήταν το ύψος των αντίστοιχων φόρων όχι ως ποσοστό του ΑΕΠ εν γένει, αλλά ως ποσοστό της συνιστώσας του ΑΕΠ που αποτυπώνει τα εισοδήματα από μισθούς και ημερομίσθια. Βάσει αυτού του δείκτη, η επιβάρυνση αυξήθηκε από το 11,44% στο 12,91%.

Η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των εισοδημάτων από μισθούς είναι αποτέλεσμα της μη αναλογικότητας του φορολογικού συστήματος. Η μη αναλογικότητα αυτή δεν προέρχεται μόνο από την προοδευτική αύξηση των συντελεστών φορολογίας, αλλά και από τις εκπτώσεις φόρου βάσει οικογενειακής κατάστασης οι οποίες βαίνουν μειούμενες καθώς αυξάνεται το εισόδημα. Όπως προαναφέραμε, αν και η προοδευτική φορολογική κλίμακα στοχεύει στη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών, ισχυρές πληθωριστικές διαταραχές ή παρατεταμένοι περίοδοι μέτριου αλλά επίμονου πληθωρισμού προκαλούν το φαινόμενο της ολίσθησης κλιμακίου, αυξάνοντας την επιβάρυνση ακόμα και φορολογούμενων που τα πραγματικά τους εισοδήματα μειώθηκαν.

Πίνακας 4.2 : ΦΕΦΠ που αναλογεί σε εισοδήματα από μισθούς για το 2023

Σενάριο	Εκτιμώμενα έσοδα	Μεταβολή σε σχέση με το 2021	Διαφορά σεναρίου σε σχέση με το υλοποιηθέν (Σ0)		
	(1)	(2)	(3)	(4)=(3)/[(1) υπό Σ0]	(5) =(3)/[(2) υπό Σ0]
	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	% εσόδων Σ0	% μεταβολής Σ0
Σ0	7.868	+1.645	—	—	—
Σ1	7.099	+876	-769	-9,8%	-46,7%
Σ2	7.284	+1.062	-583	-7,4%	-35,4%
Σ3	7.389	+1.166	-478	-6,1%	-29,1%

Πηγή: Εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

Βάσει των στοιχείων της ΑΑΔΕ, υπολογίζουμε ότι τα έσοδα από τη ΦΕΦΠ που αναλογούν σε εισοδήματα από μισθούς ανήλθαν στα €7,87δισ. το 2023 από €6,22δισ. το 2021, σημειώνοντας αύξηση 26,4%. Από αυτά, εκτιμούμε ότι τα €769εκ., δηλαδή σχεδόν το ήμισυ (46,7%) της αύξησης, οφείλεται στην ολίσθηση κλιμακίου. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 4.2, σε περίπτωση πλήρους τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας (Σ1), τα συνολικά έσοδα από τη φορολόγηση των εισοδημάτων από μισθούς θα ήταν μικρότερα κατά 9,8%. Στα ενδιάμεσα σενάρια μερικής τιμαριθμοποίησης, η εκτιμώμενη αύξηση στα έσοδα θα ήταν μεταξύ €1,06δισ. (Σ2) και €1,17δισ.

¹⁸ Αν και όπως δείχνουμε στο επόμενο κεφάλαιο αυτό είναι κυρίως αποτέλεσμα της επίδρασης της ολίσθησης στα πολύ υψηλά εισοδήματα, είναι ενδιαφέρον ότι σε αποπληθωρισμένους όρους το μέσο δηλωθέν εισόδημα από μισθούς μειώθηκε κατά 1,1% μεταξύ 2021 και 2023. Λαμβάνοντας υπόψη και την αναλογούσα προστιθέμενη διαφορά τεκμηρίου, η πραγματική μείωση του αντίστοιχου μέσου φορολογούμενου εισοδήματος ξεπερνά το 1,8%.

(Σ3), μικρότερη κατά 29,1% (Σ3) με 34,7% (Σ2) σε σχέση με την πραγματοποιηθείσα αύξηση. Τα συνολικά έσοδα από τη φορολόγηση των εισοδημάτων από μισθούς θα ήταν αντίστοιχα μικρότερα κατά 6,1% έως 7,4%.

Τα έσοδα από τη φορολογία εισοδημάτων από επιχειρηματική δραστηριότητα εκτιμώνται στα €1,89δισ. το 2023 από €1,08δισ. το 2021, αυξημένα κατά 75,1%. Το μερίδιο της αύξησης αυτής που οφείλεται στη μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας είναι μόλις στο 16,1%, ενώ η συνολική απώλεια εσόδων στην περίπτωση του σεναρίου Σ1 δεν θα ξεπερνούσε το 6,9% ή €131εκ. σε απόλυτους όρους (Πίνακας 4.3). Στα ηπιότερα σενάρια τιμαριθμοποίησης Σ2 και Σ3 οι απώλειες θα ήταν ακόμα μικρότερες έως αμελητέες.

Πίνακας 4.3 : ΦΕΦΠ που αναλογεί σε εισοδήματα από επιχειρηματική δραστηριότητα για το 2023

Σενάριο	Εκτιμώμενα έσοδα	Μεταβολή σε σχέση με το 2021	Διαφορά σεναρίου σε σχέση με το υλοποιηθέν (Σ0)		
	(1)	(2)	(3)	(4)=(3)/[(1) υπό Σ0]	(5) =(3)/[(2) υπό Σ0]
	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	εκ. ευρώ	% εσόδων Σ0	% μεταβολής Σ0
Σ0	1.887	+809	—	—	—
Σ1	1.756	+678	-131	-6,9%	-16,1%
Σ2	1.789	+711	-99	-5,2%	-12,2%
Σ3	1.806	+728	-81	-4,3%	-10,1%

Πηγή: Εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

5. Αναδιανεμητική επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου

Εξίσου σημαντική με την επίδραση της ολίσθησης κλιμακίου στα δημοσιονομικά και μακρο-φορολογικά μεγέθη είναι και οι αναδιανεμητικές συνέπειές της, δηλαδή πώς διαφοροποιούνται οι επιπτώσεις της ανάλογα με το ύψος του εισοδήματος των φορολογούμενων. Προτού προχωρήσουμε σε μια πιο λεπτομερή ανάλυση του φαινομένου θα ήταν χρήσιμο να δούμε κάποια περιγραφικά στατιστικά σχετικά με την εισοδηματική κατανομή όπως προκύπτει βάσει των δηλωθέντων (και τεκμαρτών) εισοδημάτων των φορολογούμενων. Τα στοιχεία αυτά συνοψίζονται στον Πίνακα 5.1.

Το μέσο δηλωθέν εισόδημα από μισθούς το 2023 (συμπεριλαμβανομένης τυχόν προστιθέμενης διαφοράς τεκμηρίου διαβίωσης) ανερχόταν σε €12.607, αυξημένο κατά 11,7% σε σχέση με το 2021.¹⁹ Από τους φορολογούμενους με εισοδήματα από μισθούς, οι μισοί δήλωσαν εισοδήματα από μισθούς μικρότερα των €10.868. Η «μεσαία τάξη» των μισθωτών, δηλαδή το 1/3 περίπου που βρίσκονταν από το 40% έως το 70% της κατανομής, δήλωσαν εισοδήματα από μισθούς από €9.356 έως €14.736.

Μία πρώτη παρατήρηση είναι ότι τα μεγέθη αυτά είναι αρκετά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα που προκύπτουν από άλλες πηγές. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την Eurostat, ο μέσος προσαρμοσμένος μισθός πλήρους απασχόλησης στην Ελλάδα το 2023 ήταν €17.013, ενώ μέσος μισθός ανά εργαζόμενο με εξαρτημένη σχέση εργασίας,

¹⁹ Τα ποσά που δηλώνονται στην ΑΑΔΕ αφορούν τον μεικτό μισθό των εργαζόμενων μετά την αφαίρεση των υποχρεωτικών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών εισφορών (στο 13,37% των μεικτών αμοιβών το 2023).

υπολογιζόμενος βάσει των εθνικών λογαριασμών της ΕΛΣΤΑΤ ήταν €17.241.²⁰ Οι αποκλίσεις αυτές μπορεί να οφείλονται σε διάφορους λόγους. Πρώτον, τα επίσημα στατιστικά μεγέθη, για να είναι πιο αντιπροσωπευτικά, έχουν προσαρμοστεί σε όρους πλήρους απασχόλησης. Για παράδειγμα, ο αριθμός των εργαζόμενων που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των παραπάνω μεγεθών είναι σταθμισμένος ανάλογα με το τύπο εργασίας τους (μερικής/πλήρους απασχόλησης). Αντιθέτως, στα στοιχεία της ΑΑΔΕ κάθε εργαζόμενος που δηλώνει μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς καταγράφεται ισοδύναμα, ως ένας φορολογούμενος, ακόμα αν εργάστηκε εποχικά ή για περιορισμένο διάστημα. Δεύτερον, τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών βασίζονται εν μέρει στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών της ΕΛΣΤΑΤ και συμπεριλαμβάνουν μέρος των αδήλων εισοδημάτων, το οποίο εξ' ορισμού δεν καταγράφεται στα στοιχεία της ΑΑΔΕ, παρά μόνο μερικώς και ατελώς μέσω των προστιθέμενων τεκμηρίων διαβίωσης. Τρίτον, είναι πιθανό να υπάρχουν και άλλοι λόγοι τεχνικής φύσεως, όπως για παράδειγμα η καταγραφή εισοδημάτων υπόχρεων που δεν θεωρούνται κάτοικοι Ελλάδας, η ταξινόμηση των αμοιβών ορισμένων κατηγοριών αυτοαπασχολούμενων, κ.α.

Πίνακας 5.1: Περιγραφικά στατιστικά της κατανομής εισοδημάτων από μισθούς

φορολογούμενο εισόδημα που αντι- στοιχεί σε μισθούς (ευρώ)	2021	2023	μεταβολή
μέσο	11.285	12.607	+11,7%
διάμεσο	9.223	10.868	+17,8%
<i>εισοδηματικά όρια δεκατημορίων</i>			
1 ^ο δεκατημόριο (άνω όριο)	3.406	4.091	+20,1%
5 ^ο δεκατημόριο (κάτω όριο)	7.535	9.356	+24,2%
7 ^ο δεκατημόριο (άνω όριο)	13.714	14.736	+7,5%
10 ^ο δεκατημόριο (κάτω όριο)	19.863	21.352	+7,5%
100 ^ο εκατοστημόριο (κάτω όριο)	42.060	44.435	+5,6%
<i>μέσο εισόδημα δεκατημορίων</i>			
1 ^ο δεκατημόριο	1.398	2.837	+102,9%
5 ^ο δεκατημόριο	8.278	9.992	+20,7%
7 ^ο δεκατημόριο	12.336	13.370	+8,7%
10 ^ο δεκατημόριο	28.076	33.001	+17,4%
100 ^ο εκατοστημόριο	77.365	78.716	+1,7%

Πηγές: ΑΑΔΕ, ΕΛΣΤΑΤ, εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

Μία πρώτη παρατήρηση είναι ότι τα μεγέθη αυτά είναι αρκετά χαμηλότερα από τα αντίστοιχα που προκύπτουν από άλλες πηγές. Για παράδειγμα, σύμφωνα με την Eurostat, ο μέσος προσαρμοσμένος μισθός πλήρους απασχόλησης στην Ελλάδα το 2023 ήταν €17.013, ενώ μέσος μισθός ανά εργαζόμενο με εξαρτημένη σχέση εργασίας, υπολογιζόμενος βάσει των εθνικών λογαριασμών της ΕΛΣΤΑΤ ήταν €17.241.²¹ Οι αποκλίσεις αυτές μπορεί να οφείλονται σε διάφορους λόγους. Πρώτον, τα επίσημα στατιστικά μεγέθη, για να είναι πιο αντιπροσωπευτικά,

²⁰ Τα μεγέθη αυτά αναφέρονται σε ετήσιους μισθούς μετά την αφαίρεση των υποχρεωτικών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών εισφορών πριν την καταβολή του φόρου εισοδήματος. Συνεπώς είναι ο ορισμός που θεωρητικά προσεγγίζει εγγύτερα στα δηλωθέντα στην ΑΑΔΕ εισοδήματα.

²¹ Τα μεγέθη αυτά αναφέρονται σε ετήσιους μισθούς μετά την αφαίρεση των υποχρεωτικών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών εισφορών πριν την καταβολή του φόρου εισοδήματος. Συνεπώς είναι ο ορισμός που θεωρητικά προσεγγίζει εγγύτερα στα δηλωθέντα στην ΑΑΔΕ εισοδήματα.

έχουν προσαρμοστεί σε όρους πλήρους απασχόλησης. Για παράδειγμα, ο αριθμός των εργαζόμενων που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό των παραπάνω μεγεθών είναι σταθμισμένος ανάλογα με το τύπο εργασίας τους (μερικής/πλήρους απασχόλησης). Αντιθέτως, στα στοιχεία της ΑΑΔΕ κάθε εργαζόμενος που δηλώνει μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς καταγράφεται ισοδύναμα, ως ένας φορολογούμενος, ακόμα αν εργάστηκε εποχικά ή για περιορισμένο διάστημα. Δεύτερον, τα στοιχεία των εθνικών λογαριασμών βασίζονται εν μέρει στην Έρευνα Οικογενειακών Προϋπολογισμών της ΕΛΣΤΑΤ και συμπεριλαμβάνουν μέρος των αδήλων εισοδημάτων, το οποίο εξ' ορισμού δεν καταγράφεται στα στοιχεία της ΑΑΔΕ, παρά μόνο μερικώς και ατελώς μέσω των προστιθέμενων τεκμηρίων διαβίωσης. Τρίτον, είναι πιθανό να υπάρχουν και άλλοι λόγοι τεχνικής φύσεως, όπως για παράδειγμα η καταγραφή εισοδημάτων υπόχρεων που δεν θεωρούνται κάτοικοι Ελλάδας, η ταξινόμηση των αμοιβών ορισμένων κατηγοριών αυτοαπασχολούμενων, κ.α.

Είναι συνεπώς σημαντικό να έχουμε υπόψη ότι η εισοδηματική κατανομή στην οποία βασίζεται η παρούσα ανάλυση είναι αυτή που προκύπτει από τα στοιχεία των Ετήσιων Στατιστικών Δελτίων της ΑΑΔΕ και δεν ταυτίζεται απαραίτητα με αυτές που αναφέρονται στις μακροοικονομικές στατιστικές, ειδικότερα για επιμέρους κατηγορίες εισοδημάτων.

5.1 Επίπτωση στον αναλογούντα φόρο

Ο μέσος φόρος για μισθούς που καταλογίστηκε στους φορολογούμενους που δήλωσαν μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς το 2023 ήταν €1.273, αυξημένος κατά 22,8% σε σχέση με το 2021. Αν είχε εφαρμοστεί πλήρης τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας (σενάριο Σ1), το ποσό αυτό θα ήταν €1.149, μειωμένο κατά 9,8%. Η μέση αύξηση του φόρου δηλαδή λόγω της ολίσθησης κλιμακίου εκτιμάται στα €124. Στην περίπτωση μερικής τιμαριθμοποίησης, η μείωση θα κυμαινόταν από 6,1% ή €77 (Σ2) έως 7,4% ή €94 (Σ3). Εξίσου ενδιαφέρον όμως είναι το πώς διαφοροποιείται η επίπτωση της ολίσθησης κλιμακίου μεταξύ των διαφορετικών εισοδηματικών στρωμάτων (Πίνακας 5.2).

Τα τέσσερα χαμηλότερα εισοδηματικά δεκατημόρια (δηλαδή το χαμηλότερο 40% της σχετικής εισοδηματικής κατανομής) δεν πλήττονται από την ολίσθηση κλιμακίου: Τα τρία πρώτα πληρώνουν ούτως ή άλλως μηδενικό φόρο για εισοδήματα από μισθούς, ενώ για το 4^ο η αύξηση του αναλογούντος φόρου (μόλις €11) οφείλεται αποκλειστικά στην εξάντληση της έκπτωσης φόρου λόγω της αύξησης του δηλωθέντος εισοδήματος από μισθούς αυτού του δεκατημορίου και όχι στην ολίσθηση κλιμακίου.²² Πιο ωφελημένα αναλογικά από μία τιμαριθμοποίηση θα ήταν τα μεσαία εισοδηματικά στρώματα (5^ο έως 7^ο δεκατημόριο, δηλαδή όσοι είναι μεταξύ του 40% και του 70% της κατανομής), καθώς η μέση φορολογική τους υποχρέωση θα μειωνόταν από 19% έως 32% στο σενάριο της πλήρους τιμαριθμοποίησης (Σ1) και από 11% έως 22% στην περίπτωση της τιμαριθμοποίησης βάσει του πορτογαλικού παραδείγματος (Σ3). Για τον φορολογούμενο με τον διάμεσο μισθό το όφελος θα ήταν ιδιαίτερα υψηλό σε σχετικούς όρους, 41% στην περίπτωση του σεναρίου Σ1. Σε απόλυτα μεγέθη, αυτό θα αντιστοιχούσε σε €137 μικρότερο φόρο. Για τα πολύ υψηλά (10^ο δεκατημόριο) και τα πάρα πολύ υψηλά εισοδήματα (το πλουσιότερο 1%) το όφελος θα ήταν πολύ μικρότερο αναλογικά, με μονοψήφια ποσοστά μείωσης του φόρου. Σε απόλυτα μεγέθη, πάντως, το όφελος αυξάνεται με το εισόδημα.

²² Αν και όπως προαναφέρθηκε, η έκπτωση φόρου βάσει οικογενειακής κατάστασης προσθέτει ένα ακόμα επίπεδο μη γραμμικότητας, τα σενάρια που εξετάζουμε αφορούν μόνο την τιμαριθμοποίηση των ορίων των φορολογικών κλιμακίων αυτών καθαυτών και όχι τιμαριθμική προσαρμογή των εκπτώσεων φόρου.

Πίνακας 5.2: Επίδραση από την τιμαριθμοποίηση της κλίμακας στο μέσο φόρο για μισθωτές υπηρεσίες ανά εισοδηματικό κλιμάκιο

		Εκτιμώμενος μέσος φό- ρος (Σ0)	Διαφορά στον εκτιμώμενο μέσο φόρο αν είχε εφαρμοστεί τιμαριθμοποίηση της κλίμακας βάσει του σεναρίου...					
			Σ1		Σ2		Σ3	
			ευρώ	%	ευρώ	%	ευρώ	%
δεκατημόριο	1°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	2°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	3°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	4°	11	0	0%	0	0%	0	0%
	5°	153	-40	-26,4%	-38	-25,2%	-33	-21,6%
	6°	507	-164	-32,4%	-129	-25,4%	-105	-20,7%
	7°	927	-172	-18,6%	-127	-13,7%	-103	-11,1%
	8°	1,530	-177	-11,6%	-130	-8,5%	-106	-6,9%
	9°	2,271	-194	-8,6%	-147	-6,5%	-122	-5,4%
	10°	7,336	-496	-6,8%	-373	-5,1%	-306	-4,2%
διάμεσος		332	-137	-41,2%	-129	-38,7%	-105	-31,5%
1%		27,201	-1,028	-3,8%	-756	-2,8%	-615	-2,3%
μέσος όρος		1.273	-124	-9,8%	-94	-7,4%	-77	-6,1%

Δεκατημόρια βάσει συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος φορολογούμενων που δήλωσαν μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς για τα έτη 2021 και 2023. 1%: μέσα μεγέθη ανά φορολογούμενο που ανήκει το υψηλότερο (100°) εκατοστημόριο της εισοδηματικής κατανομής.

Πηγή: εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

Αν και δεν έχει γίνει καμία ουσιαστική αλλαγή στη φορολογική κλίμακα ή εν γένει τον τρόπο φορολόγησης των εισοδημάτων φυσικών προσώπων από το 2021 έως σήμερα, σημαντική ελάφρυνση στη φορολόγηση των εισοδημάτων από μισθούς επέφερε η κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης που εφαρμόστηκε από το 2021 και μετά για τους μισθωτούς του ιδιωτικού τομέα και από το 2023 και μετά για όλους (π.χ. μισθωτούς του δημόσιου τομέα, συνταξιούχους). Υπενθυμίζεται ότι η εισφορά αυτή αποτελούσε ένα προσωρινό μέτρο που υιοθετήθηκε στην αρχική της μορφή τα πρώτα χρόνια της οικονομικής κρίσης της περασμένης δεκαετίας (Ν.3986/2011), με σκοπούς δημοσιονομικούς και για τη χρηματοδότηση έκτακτων πολιτικών για τη μείωση της ανεργίας. Καθώς οι συνθήκες που την είχαν επιβάλει πλέον εξέλιπαν κι ευρέθηκε δημοσιονομικός χώρος, η Κυβέρνηση κατήργησε την εισφορά αλληλεγγύης. Η κατάργηση αυτή ανακούφισε σημαντικά τη φορολογική επιβάρυνση, ιδίως

των μισθωτών και συνταξιούχων. Ωστόσο, δεδομένου ότι επρόκειτο για έκτακτο μέτρο του οποίου η αναγκαιότητα υποβλήθηκε από την κρίση, και το οποίο δεν υπάρχει σε ομοειδείς χώρες,²³ δεν μπορεί να συμψηφιστεί με την διάρθρωση της τακτικής φορολογικής κλίμακας. Ήτοι, η κατάργησή της δεν αναιρεί τα επιχειρήματα υπέρ της ανάγκης τιμαριθμικής αναπροσαρμογής των φορολογικών κλιμακίων, η οποία προέκυψε ως απότοκο του ισχυρού πληθωριστικού κύματος των τελευταίων ετών. Παρόλα αυτά, θα ήταν χρήσιμο ως σημείο αναφοράς καθώς και για λόγους πληρότητας της ανάλυσης μας να εξετάσουμε την επίδρασή της στα φορολογικά μεγέθη και ποιο θα ήταν το καθαρό αποτέλεσμα αν αντί για την κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης στα εισοδήματα από μισθούς είχε εφαρμοστεί ένα από τα τρία προαναφερθέντα σενάρια τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας.

Πίνακας 5.3: Επίδραση από την τιμαριθμοποίηση της κλίμακας και την κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης για μισθωτές υπηρεσίες ανά εισοδηματικό κλιμάκιο

Μεταβολή μέσου φόρου λόγω κα- τάργησης της εισφοράς αλλη- λεγγύης ευρώ		Μεταβολή στο μέσο φόρο αν <u>αντί</u> της κατάργησης της εισφοράς αλληλεγγύης είχε εφαρμοστεί τιμαριθμοποίηση της κλίμακας βάσει του σεναρίου...						
		Σ1		Σ2		Σ3		
		ευρώ	%	ευρώ	%	ευρώ	%	
δεκατημόριο	1°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	2°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	3°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	4°	0	0	0%	0	0%	0	0%
	5°	0	-40	-26,4%	-38	-25,2%	-33	-21,6%
	6°	-2	-164	-31,9%	-126	-24,9%	-102	-20,2%
	7°	-30	-143	-15,4%	-97	-10,5%	-73	-7,9%
	8°	-88	-88	-5,8%	-42	-2,7%	-17	-1,1%
	9°	-160	-35	-1,5%	+13	+0,6%	+38	+1,7%
	10°	-995	+499	+6,8%	+623	+8,5%	+690	+9,4%
διάμεσος		0	-137	-41,2%	-129	-38,7%	-105	-31,5%
1%		-4.556	+3.528	+13,0%	+3.800	+14,0%	+3.941	+14,5%
μέσος όρος		-128	+3	+0,2%	+33	+2,6%	+50	+3,9%

Δεκατημόρια βάσει συνολικού δηλωθέντος εισοδήματος φορολογούμενων που δήλωσαν μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς για τα έτη 2021 και 2023. 1%: μέσα μεγέθη ανά φορολογούμενο που ανήκει το υψηλότερο (100°) εκατοστημόριο της εισοδηματικής κατανομής.

²³ Ακόμα και στην περίπτωση της Πορτογαλίας που αποτελεί εξαίρεση, η εισφορά αλληλεγγύης επιβάλλεται μόνο σε υψηλά και πολύ υψηλά εισοδήματα και με σχετικά μικρότερους συντελεστές: 2,5% για εισοδήματα άνω των €80χιλ. και 5% για εισοδήματα άνω των €250χιλ. Στην Ελλάδα, οι αντίστοιχοι συντελεστές ήταν 2,2% για εισοδήματα μόλις άνω των €12χιλ. και 5% για εισοδήματα άνω των €20χιλ., ενώ αυξανόνταν σταδιακά για μεγαλύτερα εισοδήματα.

Πηγή: εκτιμήσεις Eurobank Research βάσει στοιχείων ΑΑΔΕ

Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις μας, το όφελος για τους φορολογούμενους με εισοδήματα από μισθούς από τη κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης για το 2023 αντισταθμίζει πλήρως την επιβάρυνσή τους λόγω της ολίσθησης κλιμακίου μεταξύ των ετών 2021 και 2023. Ακριβέστερα, στο υποθετικό σενάριο που η φορολογική κλίμακα είχε τιμαριθμοποιηθεί πλήρως, αλλά συνεχιζόταν η εφαρμογή της εισφοράς αλληλεγγύης, ο φόρος για εισοδήματα από μισθούς το 2023 θα ήταν €7,89δισ., δηλαδή ελαφρώς υψηλότερος από τα εκτιμώμενα €7,87δισ. του υλοποιηθέντος σεναρίου (Σ0). Η αντίστοιχη φορολογική επιβάρυνση θα ήταν οριακά υψηλότερη, στο 10,13% αντί για 10,10% και ο μέσος φόρος για εισοδήματα από μισθούς θα ήταν οριακά αυξημένος κατά €3 (+0,2%).

Αν και η διαφορά στα συνολικά φορολογικά μεγέθη από την εφαρμογή του παραπάνω υποθετικού σεναρίου θα ήταν αμελητέα, οι αναδιανεμητικές επιπτώσεις του θα ήταν σημαντικές. Όπως φαίνεται στον Πίνακα 5.3, πέραν των τεσσάρων χαμηλότερων εισοδηματικών δεκατημορίων που δεν θα επηρεάζονταν καθόλου (καθώς ούτε θα υπόκειντο σε εισφορά αλληλεγγύης, ούτε –όπως προαναφέρθηκε– θα είχαν κάποιο όφελος από την όποια τιμαριθμοποίηση της κλίμακας), όλοι οι υπόλοιποι φορολογούμενοι, πέραν αυτών του υψηλότερου δεκατημορίου, θα πλήρωναν χαμηλότερο φόρο, με το όφελος να κυμαίνεται από λιγότερο από 2% (9^ο δεκατημόριο) έως 32% (6^ο δεκατημόριο). Ο διάμεσος φορολογούμενος ειδικότερα δεν ωφελήθηκε από την κατάργησή της, καθώς το εισόδημά του από μισθούς το 2023 ήταν μικρότερο από το όριο επιβολής της (€12χιλ.). Αντίθετα όπως προαναφέρθηκε, στο βασικό εναλλακτικό σενάριο Σ1 (πλήρης τιμαριθμοποίηση) θα απολάμβανε μείωση φόρου μεγαλύτερη του 41% (-€137). Τουναντίον, το πλουσιότερο 1% θα είχε επιβάρυνση της τάξης του 13%.

Η παραπάνω ανάλυση μας οδηγεί στην ακόλουθο –φαινομενικά παράδοξο– συμπέρασμα: Παρά την ισοδυναμία των δύο προσεγγίσεων (κατάργηση εισφοράς αλληλεγγύης έναντι πλήρους τιμαριθμοποίησης) από άποψη δημοσίων εσόδων, όλοι σχεδόν οι μισθωτοί –πέραν αυτών στο υψηλότερο δεκατημόριο– θα προτιμούσαν την δεύτερη εναλλακτική αν μπορούσαν να επιλέξουν. Η εξήγηση βρίσκεται στην εξαιρετικά υψηλή αριστερή ασυμμετρία (left-skewness) της κατανομής των φορολογικών βαρών: στο υψηλότερο 10% των εισοδημάτων αναλογεί το 50% του φόρου για εισοδήματα από μισθούς.

Η σύγκριση της κατάργησης της εισφοράς αλληλεγγύης με τα δύο εναλλακτικά σενάρια τιμαριθμοποίησης (Σ2 και Σ3) οδηγεί σε ποιοτικά αντίστοιχα συμπεράσματα, με μόνη διαφορά ότι λόγω του μικρότερου οφέλους από τη μερική τιμαριθμοποίηση, και το 9^ο δεκατημόριο θα προτιμούσε, έστω και οριακά, το πραγματοποιηθέν σενάριο (Σ0) από αυτό της πλήρους τιμαριθμοποίησης της κλίμακας με διατήρηση της εισφοράς αλληλεγγύης.

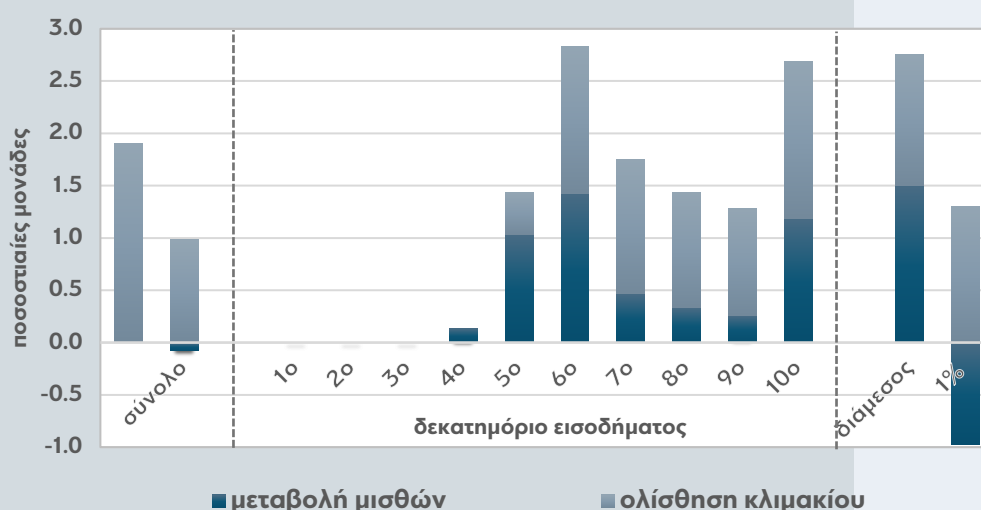
5.2 Επίπτωση στη φορολογική επιβάρυνση

Όπως διαπιστώσαμε παραπάνω, η συνολική αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης των εισοδημάτων από μισθούς, από το 9,19% το 2021 στο 10,10% το 2023, προήλθε εξ' ολοκλήρου από την ολίσθηση κλιμακίου, δηλαδή τη μετάπτωση σε υψηλότερο κλιμάκιο λόγω μη τιμαριθμοποίησης της φορολογικής κλίμακας. Πιο συγκεκριμένα, η ολίσθηση κλιμακίου αύξησε τη συνολική φορολογική επιβάρυνση κατά σχεδόν μία ποσοστιαία μονάδα, ενώ υπήρξε μια μικρή αντιστάθμιση (-0,09πμ) από την αναλογικά μικρότερη φορολόγηση λόγω της μείωσης

των πραγματικών εισοδημάτων. Η τελευταία επίδραση οφείλεται αποκλειστικά στη σημαντική μείωση των πραγματικών εισοδημάτων του ανώτερου 1% της κατανομής.²⁴

Η αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης, αλλά και η σχετική σημασία των παραγόντων που την προκάλεσαν ποικίλουν μεταξύ των φορολογούμενων με διαφορετικά επίπεδα εισοδήματος (Διάγραμμα 5.1). Μεγαλύτερο βάρος αναλογικά με τα φορολογούμενα εισοδήματά τους επιφορτίστηκαν τα μεσαία εισοδήματα, με την αύξηση της επιβάρυνσης για τα δεκατημόρια 6 και 7 της εισοδηματικής κατανομής να κυμαίνεται από 1,75πμ έως 2,83πμ. Ενδεικτικά, η επιβάρυνση για τον διάμεσο φορολογούμενο αυξήθηκε κατά 2,75πμ, έναντι 0,91πμ για το σύνολο των εισοδημάτων από μισθούς. Για τα υψηλότερα εισοδήματα ήταν ελαφρώς μικρότερη, 1,44πμ για το 8^ο δεκατημόριο και 1,28πμ για το 9^ο δεκατημόριο. Εξαιρέση αποτελεί υψηλότερο (10^ο) δεκατημόριο, για το οποίο αγγίζει τις 2,70πμ, αν και αν περιοριστούμε στο υψηλότερο 1% της κατανομής, η επιβάρυνση είναι μόλις 0,33πμ. Για τα χαμηλότερα εισοδηματικά στρώματα (δεκατημόρια 1 έως 3) –τα οποία δεν πληρώνουν φόρο εισοδήματος μισθωτών υπηρεσιών λόγω έκπτωσης– η αύξηση της επιβάρυνσης ήταν μηδενική.

Διάγραμμα 5.1: Αύξηση φορολογικής επιβάρυνσης εισοδημάτων από μισθούς μεταξύ 2021 και 2023

Δεκατημόρια βάσει συνολικού εισοδήματος φορολογούμενων που δήλωσαν μη μηδενικά εισοδήματα από μισθούς για τα έτη 2021 και 2023. 1%: το υψηλότερο (100^ο) εκατοστημόριο της εισοδηματικής κατανομής.

Πηγές: ΑΑΔΕ, ΕΛΣΤΑΤ, εκτιμήσεις Eurobank Research

Η σχετική συμβολή της ολίσθησης κλιμακίου στην αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης αυξάνεται σταδιακά με το εισόδημα: Ενώ μέχρι και το 4^ο δεκατημόριο είναι μηδενική, για το 7^ο δεκατημόριο η ολίσθηση κλιμακίου εξηγεί τα $\frac{3}{4}$ (1,29πμ από τις 1,75πμ) της αύξησης της φορολογικής επιβάρυνσης. Για τον διάμεσο φορολογούμενο, το ποσοστό αυτό στο 45% (1,25πμ από τις 2,75πμ της αύξησης).

²⁴ Για να γίνει αυτό καλύτερα κατανοητό, ας σκεφτούμε καταρχάς ότι ο οριακός φορολογικός συντελεστής που αντιμετωπίζει το πλουσιότερο 1% είναι ο ανώτατος (44%). Αυτό δίνει λαβή σε δύο παρατηρήσεις: Πρώτον, κάθε αύξηση του ονομαστικού τους εισοδήματος φορολογείται με 44%. Αυτό κανονικά αυξάνει τη φορολογική τους επιβάρυνση, η οποία είναι μικρότερη του 44% καθώς το εισόδημά τους μέχρι τις €40.000 φορολογείται με μικρότερους συντελεστές. Δεύτερον, αυτή η εισοδηματική ομάδα θα απολάμβανε το πλήρες όφελος από μία τιμαριθμοποίηση της κλίμακας, το οποίο στην περίπτωση του σεναρίου Σ1 θα ανερχόταν στα €1.119. Βάσει των στοιχείων της ΑΑΔΕ, το μέσο ονομαστικό εισόδημα από μισθούς του πλουσιότερου 1% των μισθωτών την περίοδο που εξετάζουμε αυξήθηκε κατά €1.337, το οποίο αντιστοιχεί σε επιπλέον φόρο €588 (το 44% της αύξησης). Η ολίσθηση κλιμακίου όμως οδήγησε σε επιπλέον φόρο €1.119, δηλαδή το 190% της αύξησης. Συνεπώς, από μαθηματική άποψη, η αύξηση του φόρου λόγω αυξημένου ονομαστικού εισοδήματος κατά 44% μειώνει αναλογικά την αύξηση της φορολογικής επιβάρυνσης που προκαλεί η ολίσθηση κλιμακίου.

6. Κλίμακα ΦΕΦΠ σε άλλες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου

Ο Πίνακας 6.1 παρουσιάζει το αφορολόγητο όριο καθώς και τον ανώτατο οριακό φορολογικό συντελεστή που αφορά εισοδήματα από μισθωτή εργασία σε έξι χώρες του ευρωπαϊκού Νότου και της Ευρωζώνης. Όπως βλέπουμε, με βάση το διάμεσο εισόδημα από μισθωτή εργασία στην εκάστοτε χώρα, το αφορολόγητο όριο στην Ελλάδα είναι σε ενδιάμεσα επίπεδα, αλλά το όριο εφαρμογής του ανώτατου φορολογικού συντελεστή είναι το χαμηλότερο μεταξύ των εν λόγω χωρών.

Όπως φαίνεται και στον Πίνακα 6.2, η φορολογική επιβάρυνση για άγαμο εργαζόμενο με τον μέσο και τον διάμεσο μισθό στην Ελλάδα είναι περίπου στο μέσο των χωρών του ευρωπαϊκού Νότου που εξετάζουμε: σημαντικά υψηλότερη από την αντίστοιχη στην Κύπρο και την Κροατία, αλλά χαμηλότερη από ό,τι στην Ισπανία και την Πορτογαλία. Οι άγαμοι εργαζόμενοι με πολύ χαμηλά εισοδήματα στην Ελλάδα είναι σε σχετικά καλύτερη θέση, λόγω του αφορολόγητου ορίου, ενώ για αυτούς με μεσαία και υψηλά εισοδήματα η επιβάρυνση αυξάνεται δυσανάλογα, αν και παραμένει μικρότερη από αυτή της Ισπανίας και της Πορτογαλίας. Αυτό σημαίνει ότι ο μέσος όρος, αν και συγκρίσιμος με ομοειδείς χώρες, υποκρύπτει μια πολύ διαφορετική επιβάρυνση μεταξύ του περίπου 50% των μισθωτών που δεν πληρώνουν καθόλου φόρο εισοδήματος, και των υπολοίπων που φέρουν πολύ υψηλότερη επιβάρυνση για να αντισταθμιστούν τα διαφυγόντα έσοδα από τους πρώτους. Αυτοί ακριβώς οι φορολογούμενοι οι οποίοι φέρουν το κύριο βάρος της φορολογίας εισοδήματος είναι αυτοί οι οποίοι υπέστησαν και το μεγαλύτερο κόστος από την μη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας, όπως κατέδειξε η ανάλυση που προηγήθηκε.

Πίνακας 6.1: Αφορολόγητο όριο και ανώτατος φορολογικός συντελεστής έγγαμου φορολογούμενου με δύο παιδιά^A για εισοδήματα από μισθωτή εργασία

χώρα	αφορολόγητο όριο ^B		υψηλότερος οριακός φορολογικός συντελεστής		
	ευρώ	% διάμεσου μισθού	%	όριο ^B (ευρώ)	% διάμεσου μισθού
Ελλάδα	11.000	62%	44%	40.000	225%
Ισπανία	16,423	60%	45%	300.000	1.093%
Κροατία	15.480	136%	25%–33%	75.840	666%
Κύπρος	19.500	96%	35%	60.000	297%
Μάλτα	13.500	56%	35%	60.000	248%
Πορτογαλία	5.046	34%	48%	84.896	570%

^A Φορολογούμενος σε γάμο ή ισοδύναμη ένωση με 2 εξαρτώμενα παιδιά όπως αυτά ορίζονται στο αντίστοιχο φορολογικό σύστημα.

^B Τα όρια αναφέρονται σε ετήσια εισοδήματα μόνιμων κατοίκων της εκάστοτε χώρας από μισθωτή εργασία μετά την καταβολή των υποχρεωτικών ασφαλιστικών και συνταξιοδοτικών εισφορών, απουσία άλλων εισοδημάτων.

Πηγές: ΟΟΣΑ, εθνικές φορολογικές αρχές των αναφερόμενων χωρών, υπολογισμοί Eurobank Research

Η εικόνα αλλάζει στην περίπτωση έγγαμου ζευγαριού με δύο παιδιά: Καθώς οι σχετικές παροχές και εκπτώσεις είναι μικρότερες συγκριτικά με τις άλλες χώρες, η Ελλάδα έχει τη δεύτερη μεγαλύτερη φορολογική επιβάρυνση

μετά την Ισπανία.²⁵ Αυτή η γενική διαπίστωση συμφωνεί με τα ευρήματα ακαδημαϊκών μελετών και εκθέσεων διεθνών οργανισμών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η ετήσια έκδοση *Taxing Wages* του ΟΟΣΑ, στην οποία έχει διαπιστωθεί επανειλημμένα ότι η φορολογική ελάφρυνση ενός ζευγαριού με δύο παιδιά σε σχέση με το αντίστοιχο μονομελές νοικοκυριό στην Ελλάδα είναι από τις μικρότερες μεταξύ των χωρών-μελών του Οργανισμού.²⁶

Πίνακας 6.2: Φορολογική επιβάρυνση εισοδήματος από μισθούς σε επιλεγμένες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (% εισοδήματος νοικοκυριού από μισθωτή εργασία μετά την αφαίρεση των υποχρεωτικών συνταξιοδοτικών και ασφαλιστικών εισφορών)

	άγαμος χωρίς παιδιά						έγγαμο ζευγάρι με 2 παιδιά ^Α					
	EL	ES	CY	HR	MT	PT	EL	ES	CY	HR	MT	PT
μισθωτοί ιδιωτικού τομέα (10+) ^Β												
μέσος μισθός	14,1%	19,0%	5,5%	9,8%	14,2%	15,7%	12,6%	12,7%	5,5%	0,0%	11,6%	5,5%
διάμεσος μισθός (σύνολο επαγγελματιών)	11,0%	17,6%	0,7%	7,7%	12,3%	11,9%	9,0%	10,4%	0,7%	0,0%	9,0%	4,8%
- μη χειρωνακτικά επαγγέλματα	11,4%	18,8%	2,8%	9,1%	13,8%	14,3%	9,5%	12,3%	2,8%	0,0%	11,0%	5,3%
- χειρωνακτικά επαγγέλματα	9,6%	15,6%	0,0%	5,0%	8,1%	10,5%	7,5%	7,4%	0,0%	0,0%	4,2%	4,3%
κατώτατος μισθός	1,2%	2,4%	0,0%	3,2%	0,0%	9,1%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	3,7%
1^ο δεκατημόριο	3,0%	4,4%	0,0%	0,0%	3,8%	9,4%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,6%	3,9%
9^ο δεκατημόριο	21,6%	25,4%	15,4%	14,1%	19,5%	24,5%	20,6%	21,3%	15,4%	5,8%	17,1%	6,3%
σύνολο μισθωτών ^Γ												
μέσος μισθός (ΜΠΜΠΑ) ^Δ	10,4%	19,8%	3,2%	14,0%	16,4%	16,9%	8,4%	14,1%	3,2%	5,5%	12,6%	5,7%
67% του μέσου μισθού ^Δ	3,8%	15,0%	0,0%	10,5%	10,9%	12,3%	0,8%	7,6%	0,0%	0,0%	5,5%	4,9%
150% του μέσου μισθού ^Δ	16,2%	23,9%	12,1%	16,3%	18,2%	23,7%	14,9%	20,3%	12,1%	10,7%	16,9%	6,2%
50% της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού ^Δ στην ΕΕ27	8,4%	10,6%	0,0%	8,3%	8,0%	12,5%	6,1%	1,3%	0,0%	0,0%	3,6%	4,9%
100% της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού ^Δ στην ΕΕ27	18,2%	20,4%	9,8%	11,7%	17,4%	22,1%	17,0%	15,1%	9,8%	6,9%	14,2%	6,1%

EL: Ελλάδα, ES: Ισπανία, CY: Κύπρος, HR: Κροατία, MT: Μάλτα, PT: Πορτογαλία

^Α Ζευγάρι σε γάμο ή ισοδύναμη ένωση με 2 εξαρτώμενα παιδιά όπως ορίζονται από το αντίστοιχο φορολογικό σύστημα.

^Β Εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις του μη αγροτικού ιδιωτικού τομέα με τουλάχιστον 10 εργαζόμενους.

^Γ Άτομα που λαμβάνουν αμοιβές εξαρτημένης εργασίας (μισθό, ωρο-/ημερο-μίσθιο, αμοιβές έργου, κλη).

^Δ Μέσος προσαρμοσμένος μισθός πλήρους απασχόλησης. Στοιχεία μισθών βάσει εθνικών λογαριασμών, προσαρμοσμένα για ημιαπασχόληση / μερική απασχόληση βάσει στοιχείων της Έρευνας Αγοράς Εργασίας.

Πηγές: ΟΟΣΑ, Eurostat, εθνικές φορολογικές αρχές των αναφερόμενων χωρών, υπολογισμοί Eurobank Research.

Σε αυτό το σημείο έχουν ιδιαίτερη αξία δύο παρατηρήσεις:

²⁵ Υπό διαφορετικές υποθέσεις για την κατανομή του εισοδήματος μεταξύ των δύο συζύγων η Ελλάδα κατατάσσεται στην τελευταία θέση, αφού η φορολογική επιβάρυνση στην Ισπανία είναι μικρότερη από αυτή στην Ελλάδα.

²⁶ Σύμφωνα με την πιο πρόσφατη έκθεση του Οργανισμού (OECD, 2025), η ελάφρυνση αυτή στην Ελλάδα βρίσκεται μεταξύ 0 π.μ. και 2,4 π.μ. των ετήσιων μικτών απολαβών του νοικοκυριού (ανάλογα με το στάδιο στο οποίο αυτές υπολογίζονται), ενώ η αντίστοιχη μέση ελάφρυνση στα μέλη του ΟΟΣΑ στην ΕΕ27 κυμαίνεται από 4,7 π.μ. έως 13,6 π.μ.

Πρώτον, η Ελλάδα έχει το χαμηλότερο πραγματικό κατά κεφαλήν εισόδημα από όλες τις υπό εξέταση χώρες. Αυτό συνεπάγεται ότι η ίδια ονομαστική φορολογική επιβάρυνση είναι πιο επώδυνη για τους φορολογούμενους στην Ελλάδα, καθώς αφαιρεί μονάδες εισοδήματος με σχετικά μεγαλύτερη οριακή χρησιμότητα.

Δεύτερον, καθώς η παρούσα έκθεση εστιάζει στο φορολογικό σύστημα, ο Πίνακας 6.2 παρουσιάζει μόνο την επιβάρυνση που προκύπτει από τη φορολογία εισοδήματος, παραβλέποντας το άλλο σημαντικό συστατικό της συνολικής επιβάρυνσης των εισοδημάτων από μισθούς, ήτοι τις υποχρεωτικές ασφαλιστικές και συνταξιοδοτικές εισφορές. Αν λάβουμε υπόψη αυτόν τον παράγοντα, η εικόνα αλλάζει διότι σε χώρες με σχετικά υψηλούς φορολογικούς συντελεστές οι ασφαλιστικές εισφορές μπορεί να είναι σημαντικά μικρότερες (π.χ. Ισπανία) και αντιστρόφως (π.χ. Κροατία). Για λόγους πληρότητας της ανάλυσής μας, η συνολική επιβάρυνση για τα εισοδήματα από μισθούς στις υπό εξέταση χώρες παρουσιάζεται στον Πίνακα 6.3. Όπως βλέπουμε, η σχετική θέση των Ελλήνων μισθωτών επιδεινώνεται, ιδιαίτερα δε αυτών με παιδιά.

Πίνακας 6.3: Συνολική επιβάρυνση εισοδήματος από μισθούς σε επιλεγμένες χώρες του ευρωπαϊκού Νότου (% μεικτού εισοδήματος νοικοκυριού από μισθωτή εργασία)

	άγαμος χωρίς παιδιά						έγγαμο ζευγάρι με 2 παιδιά ^Α					
	EL	ES	CY	HR	MT	PT	EL	ES	CY	HR	MT	PT
μισθωτοί ιδιωτικού τομέα (10+) ^Β												
μέσος μισθός	25,6%	24,2%	16,3%	27,8%	23,2%	25,0%	24,3%	18,4%	16,3%	0,0%	19,6%	15,9%
διάμεσος μισθός (σύνολο επαγγελματιών)	22,9%	23,0%	12,1%	25,4%	22,3%	21,6%	21,2%	16,2%	12,1%	0,0%	18,1%	15,3%
- μη χειρωνακτικά επαγγέλματα	23,3%	24,0%	13,9%	27,3%	23,1%	23,7%	21,6%	18,0%	13,9%	0,0%	19,3%	15,7%
- χειρωνακτικά επαγγέλματα	21,7%	21,1%	11,5%	21,3%	18,1%	20,3%	19,8%	13,3%	11,5%	0,0%	13,8%	14,8%
κατώτατος μισθός	14,4%	8,7%	11,5%	18,6%	10,0%	19,1%	13,4%	0,7%	11,5%	0,0%	10,0%	14,3%
1^ο δεκατημόριο	16,0%	10,6%	11,5%	13,5%	13,4%	19,4%	13,4%	1,3%	11,5%	0,0%	10,5%	14,5%
9^ο δεκατημόριο	32,0%	30,2%	25,1%	31,3%	23,9%	32,8%	31,2%	26,4%	25,1%	5,8%	21,7%	16,6%
σύνολο μισθωτών ^Γ												
μέσος μισθός (ΜΠΜΠΑ) ^Δ	22,4%	25,0%	16,1%	31,2%	23,3%	26,1%	20,6%	19,6%	16,1%	5,5%	19,8%	16,1%
67% του μέσου μισθού ^Δ	16,6%	21,3%	11,5%	28,4%	19,8%	21,9%	14,0%	13,6%	11,5%	0,0%	14,9%	15,4%
150% του μέσου μισθού ^Δ	27,4%	29,6%	22,1%	33,1%	23,9%	32,1%	26,3%	25,5%	22,1%	10,7%	21,6%	16,5%
50% της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού ^Δ στην ΕΕ27	20,7%	16,3%	11,5%	26,2%	17,2%	22,1%	18,7%	7,6%	11,5%	0,0%	13,2%	15,4%
100% της αγοραστικής δύναμης του μέσου μισθού ^Δ στην ΕΕ27	29,1%	25,6%	20,1%	31,7%	23,5%	30,6%	28,1%	20,6%	20,1%	6,9%	20,5%	16,4%

EL: Ελλάδα, CY: Κύπρος, HR: Κροατία, MT: Μάλτα, PT: Πορτογαλία

^Α Ζευγάρι σε γάμο ή ισοδύναμη ένωση με 2 εξαρτώμενα παιδιά όπως ορίζονται από το αντίστοιχο φορολογικό σύστημα.

^Β Εργαζόμενοι σε επιχειρήσεις του μη αγροτικού ιδιωτικού τομέα με τουλάχιστον 10 εργαζόμενους.

^Γ Άτομα που λαμβάνουν αμοιβές εξαρτημένης εργασίας (μισθό, ωρο-/ημερο-μίσθιο, αμοιβές έργου, κλπ).

^Δ Μέσος προσαρμοσμένος μισθός πλήρους απασχόλησης. Στοιχεία μισθών βάσει εθνικών λογαριασμών, προσαρμοσμένα για ημιαπασχόληση / μερική απασχόληση βάσει στοιχείων της Έρευνας Αγοράς Εργασίας.

Πηγές: ΟΟΣΑ, Eurostat, εθνικές φορολογικές αρχές των αναφερόμενων χωρών, υπολογισμοί Eurobank Research

7. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Η ανάλυση που προηγήθηκε κατέδειξε ότι η συστηματική μετατόπιση φορολογουμένων σε υψηλότερα φορολογικά κλιμάκια λόγω πληθωριστικών αυξήσεων στα ονομαστικά εισοδήματα, χωρίς αντίστοιχη αναπροσαρμογή των ορίων φορολόγησης, μπορεί να υπονομεύσει τη διαφάνεια, την ουδετερότητα και τη δικαιοσύνη του φορολογικού συστήματος. Επίσης, συζητήθηκαν εν συντομία τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα εν γένει του συστήματος της προοδευτικής φορολόγησης των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων. Ωστόσο, για την επιλογή της βέλτιστης φορολογικής πολιτικής στην περίπτωση της Ελλάδας πρέπει να ληφθούν υπόψιν και κάποιες παράμετροι μακροοικονομικού χαρακτήρα.

Καταρχάς, μία ιδιαιτερότητα στο οικονομικό υπόδειγμα της χώρας: παρά τα σχεδόν 15 χρόνια οικονομικής κρίσης, την υψηλή φορολογία και τη νομοθέτηση πολλών παρεμβάσεων, το ελληνικό ΑΕΠ εξακολουθεί να σπρίζεται υπέρμετρα στην ιδιωτική κατανάλωση, με το σχετικό μερίδιο το 2024 να φτάνει το 68,9%, σχεδόν το ίδιο με αυτό προ κρίσης, όντας το μεγαλύτερο όχι μόνο στην Ευρωζώνη αλλά και σε ολόκληρη την ΕΕ27, 16 ποσοστιαίες μονάδες υψηλότερο από το μέσο αντίστοιχο της Ευρωζώνης. Αυτό το γεγονός έχει πολύ αρνητικές συνέπειες στις αναπτυξιακές προοπτικές της οικονομίας, καθόσον μειώνει τους διαθέσιμους αποταμιευτικούς πόρους για τη χρηματοδότηση επενδύσεων: η αποταμίευση των νοικοκυριών επί σειρά ετών παραμένει αρνητική. Υπενθυμίζεται ότι, παρά τις αυξήσεις τους τα τελευταία έτη, οι επενδύσεις το 2023 ήταν στο 15,3% του ΑΕΠ, περίπου 6 π.μ. κάτω από το μέσο αντίστοιχο της Ευρωζώνης (πάνω από 7 π.μ. χαμηλότερο σε σχέση με την επίδοση της Ευρωζώνης σε μη υφεσιακά έτη), που αποτελεί και το ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο για την πραγματοποίηση οικονομικής σύγκλισης. Αυτή με τη σειρά της προϋποθέτει αναδόμηση του κεφαλαιακού αποθέματος το οποίο συρρικνώθηκε σημαντικά στα χρόνια της κρίσης και το οποίο ακόμη και σήμερα παραμένει περίπου €75δισ κάτω από τα προ κρίσης επίπεδα σε πραγματικές τιμές.

Το επιχείρημα ότι το ποσοστό της κατανάλωσης στο ΑΕΠ είναι υψηλό λόγω του ότι τα κατά κεφαλήν εισοδήματα είναι χαμηλά και δεν επαρκούν για την κάλυψη βασικών αναγκών, δεν επαρκεί αφεαυτού για να εξηγήσει το χαρακτηριστικό αυτό, καθόσον στις προηγούμενες δεκαετίες που τα κατά κεφαλήν πραγματικά εισοδήματα των Ελλήνων ήταν πολύ χαμηλότερα, το ποσοστό αποταμίευσης ήταν θετικό και σημαντικό. Εξάλλου σε όλες σχεδόν τις χώρες της Ευρωζώνης με κατά κεφαλήν εισοδήματα συγκρίσιμα με αυτό της Ελλάδας, η κατανάλωση αποτελεί μεν μεγαλύτερο μέρος του ΑΕΠ από το μέσο όρο του μπλοκ αλλά βρίσκεται κάτω από το 60%.²⁷ Ένας από τους σημαντικότερους λόγους, πέραν των πολιτισμικών, για τους οποίους συμβαίνει αυτό τα τελευταία έτη, είναι το υψηλό ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων και των μικροεπιχειρηματιών. Σε αυτές οι κατηγορίες εργαζομένων παρατηρείται υψηλότερη συχνότητα ύπαρξης μη δηλούμενων εισοδημάτων τα οποία, ως παράτυπα, δεν μπορούν να αποταμιευτούν στο τραπεζικό σύστημα, άρα συνήθως διοχετεύονται στην κατανάλωση.^{28, 29}

Από την πλευρά της φορολογικής πολιτικής, το χαρακτηριστικό της υψηλής εξάρτησης του ΑΕΠ από την ιδιωτική κατανάλωση έχει μία σημαντική συνέπεια: ότι το φορολογικό σύστημα πρέπει, μέσω κατάλληλων φόρων, να

²⁷ Εξαίρεση αποτελεί η Πορτογαλία, αλλά ακόμα και εκεί το μερίδιο της κατανάλωσης στο ΑΕΠ το 2024 βρισκόταν στο 61,3%, σχεδόν 8 π.μ. χαμηλότερα από την Ελλάδα.

²⁸ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ το ποσοστό των αυτοαπασχολούμενων σε σχέση με το σύνολο του εργατικού δυναμικού ήταν στο 27,9% στην Ελλάδα έναντι 13,4% στην Ευρωζώνη. Για περισσότερες πληροφορίες: https://www.oecd.org/content/dam/oecd/en/publications/reports/2024/11/inclusive-entrepreneurship-2020-country-notes_c184f0ff/greece_ac50e374/b215f32a-en.pdf

²⁹ Σύμφωνα με την μελέτη των Artavanis, Morse & Tsoutsoura (2016) το 43–45 % του εισοδήματος των αυτοαπασχολούμενων στην Ελλάδα δεν δηλώνεται, αντιστοιχώντας σε περίπου €28,2 δισ. με χαμένα έσοδα άνω των €11 δισ. για το 2009. Μια πιο πρόσφατη μελέτη των Καλυβίτη, Κατσίκη και Μούτου (2024) διαπιστώνει ότι οι αυτοαπασχολούμενοι έχουν το μικρότερο –σχεδόν μηδενικό– ποσοστό αποταμίευσης του διαθέσιμου εισοδήματος τους μεταξύ όλων των επαγγελματικών κατηγοριών.

ενθαρρύνει την αύξηση της αποταμίευσης. Αυτό σημαίνει ότι είναι προτιμότεο ο όποιος δημοσιονομικός χώρος να διοχετεύεται στη μείωση των φόρων εισοδήματος, καθώς κάτι τέτοιο αυξάνει τα κίνητρα εργασίας και δήλωσης εισοδημάτων, και όχι στη μείωση των έμμεσων φόρων (και ιδίως του ΦΠΑ). Το δεύτερο, δεδομένων των στρεβλώσεων στις αγορές προϊόντων και υπηρεσιών είναι αμφίβολο εάν θα έφτανε σε ωφέλεια του τελικού καταναλωτή ή θα μεταφραζόταν σε αύξηση του περιθωρίου κέρδους των επιχειρήσεων παραγωγής και εμπορίας. Αλλά και εάν ακόμη έφτανε, αυτό θα λειτουργούσε ως κίνητρο για την περαιτέρω αύξηση της ιδιωτικής κατανάλωσης. Τέλος, η μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας στην φορολογία εισοδήματος, μειώνει αφεαυτή το κίνητρο για περισσότερη εργασία και εισοδήματα, αφού μειώνει την καθαρή ανταμοιβή της. Αυτό με τη σειρά του μπορεί να μειώνει το κίνητρο για αποταμίευση και άρα τη διαθεσιμότητα πόρων για επενδύσεις, που αποτελούν κομβικό στοιχείο της αλλαγής παραγωγικού μοντέλου.

Πολλές φορές στον δημόσιο διάλογο γίνεται το επιχείρημα ότι οι έμμεσοι φόροι είναι πιο άδικοι φόροι από τους άμεσους διότι επιβαρύνουν εξίσου φτωχούς και πλούσιους. Στην περίπτωση της Ελλάδας ούτε αυτή η δήλωση έχει ολική εφαρμογή δεδομένου ότι ένα μεγάλο τμήμα του πληθυσμού, περί το 1/3 του εργατικού δυναμικού, ποσοστό περίπου τριπλάσιο από το μέσο αντίστοιχο της Ευρωζώνης, εργάζονται ως αυτοαπασχολούμενοι και ασκούντες επιχειρηματική δραστηριότητα. Αυτοί, έχουν μεγαλύτερα περιθώρια απόκρυψης εισοδημάτων από μισθωτούς και συνταξιούχους, με αποτέλεσμα η φορολογική επιβάρυνση την οποία υφίστανται από τη φορολογία εισοδήματος να είναι τεχνητά μικρή, αντικείμενη σε κάθε έννοια κοινωνικής δικαιοσύνης. Η εξάρτηση των δημοσίων εσόδων σε μεγαλύτερο βαθμό στην έμμεση φορολογία σε σχέση με την άμεση, η οποία ισχύει στην Ελλάδα, είναι πράγματι χαρακτηριστικό που απαντάται σε φορολογικά συστήματα λιγότερο ανεπτυγμένων χωρών. Ωστόσο, σε μεγάλο βαθμό, είναι αποτέλεσμα ακριβώς αυτής της μειωμένης συνεισφοράς συγκεκριμένων κατηγοριών φορολογούμενων στην φορολογία εισοδήματος.³⁰

Τέλος, αλλά όχι λιγότερο σημαντικό, η Ελλάδα έχει ως υψηλή προτεραιότητα την προσέλκυση πίσω στην πατρίδα κάποιων εκ των Ελληνίδων και Ελλήνων που εγκατέλειψαν την χώρα στα χρόνια της κρίσης, με την καθαρή εκροή ακόμη και σήμερα να φτάνει τις 260.000 ανθρώπους σε σχέση με το 2009, στην πλειοψηφία τους άνθρωποι υψηλότερης της μέσης κατάρτισης και σε παραγωγικές ηλικίες. Η αναγκαιότητα αυτή υπαγορεύεται από κοινωνικούς και εθνικούς λόγους, δεδομένων των δυσμενών δημογραφικών προβολών: η ΕΕ αναμένει ότι μέχρι το 2070 ο πληθυσμός της χώρας θα είναι κάτω από τα 8 εκατ. και περίπου ένας στους τρεις κατοίκους θα είναι άνω των 65 ετών. Υπαγορεύεται όμως και από αμιγώς οικονομικούς λόγους δεδομένου ότι αυτή τη στιγμή η οικονομία λειτουργεί υπό καθεστώς υπερθέρμανσης και παρατηρούνται σημαντικές ελλείψεις προσωπικού σχεδόν στο σύνολο των κλάδων της οικονομίας, ιδίως σε εκείνους που χρειάζονται ειδικευμένο δυναμικό. Ωστόσο, η ανάλυση που προηγήθηκε κατέδειξε ότι αυτό ακριβώς το είδος των εργαζομένων που θέλουμε να κινητροδοτήσουμε να επαναπατριστούν (εξειδικευμένα στελέχη επιχειρήσεων, των οποίων οι αμοιβές τους κατατάσσουν στα ανώτερα μεσαία στρώματα των μισθωτών) είναι εκείνοι με την υψηλότερη συγκριτικά φορολογική επιβάρυνση, αλλά και τη μεγαλύτερη αρνητική επίδραση από την μη τιμαριθμοποίηση της κλίμακας της

³⁰ Σύμφωνα με την έκθεση *Taxation Trends in the European Union 2021* (DG TAXUD / Eurostat), για το 2019 οι φόροι κατανάλωσης (έμμεσοι φόροι) ανέρχονταν στο 17,5% του ΑΕΠ, ενώ οι άμεσοι φόροι στο 9,9% του ΑΕΠ. Για περισσότερες πληροφορίες: https://taxation-customs.ec.europa.eu/taxation/economic-analysis/data-taxation-trends_en. Πιο πρόσφατα στοιχεία του ΟΟΣΑ δείχνουν ότι το 2023 μόλις το 20,5% των φορολογικών εσόδων της κυβέρνησης στην Ελλάδα προήλθε από άμεσους φόρους (πιο συγκεκριμένα, «φόρους σε εισοδήματα και κέρδη»), έναντι 36,5% στον ΟΟΣΑ. Αντιθέτως, το 43,3% των φορολογικών εσόδων προήλθε από έμμεσους φόρους («φόρους σε αγαθά και υπηρεσίες»), έναντι 31,5% στον ΟΟΣΑ. Η πλήρης έκθεση *Revenue Statistics 2024* είναι διαθέσιμη στο https://www.oecd.org/en/publications/revenue-statistics-2024_c87a3da5-en/full-report.html.

φορολογίας εισοδήματος. Η Κυβέρνηση έχει παράσχει το κίνητρο της φορολογικής έκπτωσης για 7 έτη για όσους επιλέξουν να επαναπατριστούν, αλλά ένα φορολογικό σύστημα με μονιμότερα λελογισμένες επιβαρύνσεις και προβλεψιμότητα θα ήταν πιο ελκυστικό. Εξάλλου, να σημειωθεί εκ νέου ότι η μισθωτή εργασία και δη σε μεγαλύτερες επιχειρήσεις είναι συμβατή με ένα παραγωγικό μοντέλο υψηλότερης προστιθέμενης αξίας και ταχύτερης ανάπτυξης.

Επομένως, τα κριτήρια τα οποία πρέπει να πληρούνται για την εύρεση των βέλτιστων φορολογικών συντελεστών για την φορολόγηση των εισοδημάτων των φυσικών προσώπων πρέπει να είναι τα εξής:

- 1 η διασφάλιση ενός συγκεκριμένου ύψους δημοσίων εσόδων,
- 2 η ελαχιστοποίηση των στρεβλώσεων που η φορολογία προκαλεί στα κίνητρα για απασχόληση έναντι σκόλης ή και επιδίωξης επιβίωσης μέσω επιδοματικής στήριξης από το Κράτος,
- 3 η συμβατότητα με το κοινό περί δικαίου αίσθημα ότι όλοι οι πολίτες πρέπει να συνεισφέρουν στα δημόσια έσοδα· αυτό δεν περιλαμβάνει μόνο προσμετρήσεις για την φορολόγηση των πλουσιότερων έναντι των φτωχότερων, αλλά και την φορολόγηση των μισθωτών, οι οποίοι έχουν πολύ μικρότερο δυνατότητα απόκρυψης των εισοδημάτων τους από τη μισθωτή εργασία έναντι των αυτοαπασχολούμενων και των ασκούντων επιχειρηματική δραστηριότητα,
- 4 η ενθάρρυνση δραστηριοτήτων που ενσωματώνουν περισσότερη γνώση και καινοτομία και
- 5 η ενθάρρυνση της αποταμίευσης έναντι της κατανάλωσης.

Η εμπειρία της δεκαετίας του 1980, όταν και εφαρμόστηκε το σύστημα της Αυτόματης Τιμαριθμικής Αναπροσαρμογής (ATA) στους μισθούς για την αντιστάθμιση της διάβρωσης της αγοραστικής δύναμης των εισοδημάτων από τον πληθωρισμό, ήταν αρνητική. Αποδείχτηκε στην πράξη ότι τέτοια συστήματα, λόγω του γεγονότος ότι αναπροσαρμόζουν τα εισοδήματα βάσει του πληθωρισμού του προηγούμενου έτους (backward looking), τείνουν να διαιωνίζουν τον πληθωρισμό. Δηλαδή, στην περίπτωση κατά την οποία υπάρχει μία εξωγενής αύξηση του κόστους στην οικονομία (π.χ. αύξηση των τιμών του πετρελαίου), η ATA αυξάνει τα ονομαστικά εισοδήματα ισοποστιάει την επόμενη χρονική περίοδο, ακόμα κι αν η αρχική αιτία αύξησης του κόστους έχει εκλείψει. Με αυτό τον τρόπο αυξάνει τη συνολική ζήτηση στην οικονομία σε ποσοστό μεγαλύτερο από αυτό που είναι συμβατό με την αύξηση της παραγωγικότητας κι έτσι ανατροφοδοτεί τον πληθωρισμό. Μία αυτόματη προσαρμογή των φορολογικών κλιμακίων θα μπορούσε να έχει μία παρόμοια, αν και μικρότερου μεγέθους, επίδραση με αυτήν των εισοδημάτων, ιδίως σε περιόδους έντονων μεταβολών όπως αυτή της πανδημίας και της ενεργειακής κρίσης (ίδε και Balasundharam et al., 2023). Επομένως, είναι κατανοητό γιατί έχει αποφευχθεί την τελευταία πενταετία, κατά την οποία ο πληθωρισμός ανέκαμψε σε θετικό έδαφος, η εφαρμογή τέτοιων αυτοματοποιημένων συστημάτων προσαρμογής, είτε στα εισοδήματα, είτε στις φορολογικές κλίμακες. Δεδομένης της ανάγκης επίτευξης των δημοσιονομικών στόχων, αλλά και της ανάγκης άσκησης μίας ήπιας αντικυκλικής πολιτικής για την αποφυγή υπερθέρμανσης της οικονομίας, ήταν θεμιτό να επιτραπεί μία δημοσιονομική συστολή μέσω της ολίσθησης κλιμακίου.

Ωστόσο, οι διαταραχές που μεσολάβησαν στα προηγούμενα έτη, με κυριότερες την πανδημία, την ενεργειακή κρίση, τις γεωστρατηγικές αναταράξεις και τους δασμολογικούς πολέμους, έχουν επισωρεύσει μία σημαντική συνολική μεταβολή του επιπέδου τιμών και άρα της ολίσθησης κλιμακίου. Ως εκ τούτου και στον βαθμό που (α) έχουν εξομαλυνθεί οι προηγούμενες έντονες μεταβολές και (β) πλέον υπάρχει ο διαθέσιμος δημοσιονομικός

χώρος που δεν υπήρχε τα προηγούμενα έτη, είναι θεμιτό αυτός ο χώρος να διατεθεί για την αντιστροφή αυτής της αρνητικής επίπτωσης στα εισοδήματα των εργαζόμενων και δη των μισθωτών, στον βαθμό του εφικτού.

Υπενθυμίζεται ότι η τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας έχει θετική δευτερογενή επίδραση στα δημόσια έσοδα, καθώς αυξάνει το κίνητρο για προσφορά εργασίας και για φορολογική συμμόρφωση. Με αυτό τον τρόπο, ανακάτται μέρος της πρωτογενούς απώλειας από την αύξηση των ορίων των κλιμακίων κι έτσι η πολιτική μπορεί να καταστεί εν μέρει αυτοχρηματοδοτούμενη. Ενισχύει όμως και την κοινωνική δικαιοσύνη μεταξύ εκείνων που αναγκαστικώς δηλώνουν όλα τα εισοδήματά τους κι εκείνων που έχουν δυνατότητες απόκρυψης.

Οι μετρήσεις μας έδειξαν ότι, ακόμα και με πλήρη τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας, το πρωτογενές δημοσιονομικό πλεόνασμα δεν θα μειωνόταν περισσότερο από 0,4 π.μ. του ΑΕΠ κάτω από την επίδοσή του χωρίς τιμαριθμοποίηση με βάση τους αρχικούς στόχους του Προϋπολογισμού 2025. Δεδομένης της συστηματικής υπεραπόδοσης του δημοσιονομικού αποτελέσματος έναντι των στόχων, αυτή είναι μία απώλεια η οποία μπορεί να γίνει ανεκτή χωρίς να διακυβευτεί ο δημοσιονομικός στόχος. Εναλλακτικά, μια μερική τιμαριθμοποίηση τύπου Πορτογαλίας θα είχε επίπτωση μόλις 0,2 π.μ. του ΑΕΠ και θα άφηνε μεγαλύτερο περιθώριο για την παράλληλη εφαρμογή άλλων μέτρων ελάφρυνσης των φορολογικών βαρών των μεσαίων στρωμάτων και δη των μισθωτών. Επίσης να υπενθυμιστεί ότι σε αυτή την Έκθεση οι υποθέσεις για την συμπεριφορική επίδραση είναι συντηρητικές, εστιάζοντας αποκλειστικά στη θετική τους επίδραση επί των δηλούμενων εισοδημάτων, η οποία απορρέει από την ενισχυμένη αντίληψη δικαιοτέρας και αναλογικότερης φορολογικής επιβάρυνσης.

Επιπλέον, ακόμα κι αυτή η ήπια ενδεχόμενη απώλεια εσόδων από την εφαρμογή τιμαριθμοποίησης των φορολογικών κλιμακίων είναι δυνατόν να αντισταθμιστεί μέσω των ήδη αναμενόμενων εσόδων από την καταπολέμηση της φοροδιαφυγής αλλά και από επιπλέον στοχευμένες παρεμβάσεις που ενισχύουν τη φορολογική συμμόρφωση και την εισπρακτική αποτελεσματικότητα της φορολογικής διοίκησης.³¹

Περαιτέρω, η δημοσιονομική πολιτική μπορεί να αξιοποιήσει και άλλες πολιτικές εξορθολογισμού των δημοσίων δαπανών και εσόδων για την κάλυψη του κενού που προκύπτει από την τιμαριθμοποίηση, όπως:

- Η περαιτέρω βελτιστοποίηση των δημόσιων δαπανών, ιδίως μέσω περιστολής λειτουργικών εξόδων, επανεξέτασης μη μόνιμων παροχών και στοχευμένου εξορθολογισμού επιδοματικών πολιτικών.
- Η αναθεώρηση ή κατάργηση φοροαπαλλαγών που δεν τεκμηριώνονται επαρκώς ως προς την αποτελεσματικότητα και τον αναδιανεμητικό τους χαρακτήρα.
- Η ενίσχυση της αποτελεσματικότητας στην είσπραξη μη φορολογικών εσόδων και ο εξορθολογισμός των τελών υπέρ τρίτων.
- Η θεσμοθέτηση αυτόματων μηχανισμών εξισορρόπησης (όπως π.χ. clawback ή προσωρινή αναστολή μέτρων) σε περίπτωση σημαντικής απόκλισης από τους δημοσιονομικούς στόχους.

³¹ Η διεθνής βιβλιογραφία καταδεικνύει ότι η ενίσχυση της φορολογικής διοίκησης και η στοχευμένη εφαρμογή πολιτικών καταπολέμησης της φοροδιαφυγής μπορούν να αποφέρουν σημαντικά πρόσθετα έσοδα, αντισταθμίζοντας δημοσιονομικές απώλειες από άλλες παρεμβάσεις (IMF, 2015· OECD, 2017· Slemrod, 2019). Στην περίπτωση της Ελλάδας, οι μεταρρυθμίσεις στη φορολογική διοίκηση και οι δράσεις για την αύξηση της φορολογικής συμμόρφωσης έχουν τεκμηριωθεί ότι βελτιώνουν τη φορολογική βάση και την εισπρακτική αποτελεσματικότητα (European Commission, 2024· IMF, 2023· Eurobank Research, 2023).

Εν κατακλείδι, η ύπαρξη πολλαπλών εργαλείων και τεκμηριωμένων περιθωρίων βελτίωσης υποδεικνύει ότι η δημοσιονομική επίδραση της τιμαριθμοποίησης μπορεί να αντισταθμιστεί χωρίς προσφυγή σε αύξηση φορολογικών συντελεστών.

Ορισμένες από τις παρεμβάσεις πολιτικής για την αντιμετώπιση των παραπάνω είναι οι ακόλουθες:

1 Θέσπιση Αυτόματου Μηχανισμού Τιμαριθμικής Προσαρμογής

Η θεσμοθέτηση ενός κανόνα αυτόματης τιμαριθμοποίησης των βασικών ορίων της φορολογικής κλίμακας (π.χ. αφορολόγητο όριο, όρια επιμέρους συντελεστών) με βάση δείκτη τιμών καταναλωτή θα μπορούσε να περιορίσει σημαντικά τα δημοσιονομικά και κοινωνικά παράγωγα της ολίσθησης κλιμακίου. Ο μηχανισμός αυτός μπορεί να προβλέπει:

- Πλήρη τιμαριθμοποίηση (100%) ή μερική τιμαριθμοποίηση (π.χ. 50% του ετήσιου πληθωρισμού).
- Εφαρμογή καθ' έτος ή με βάση σωρευτικά όρια μεταβολών (π.χ. όταν ο πληθωρισμός υπερβαίνει συγκεκριμένο όριο 2%–3%).

Ένας τέτοιος κανόνας θα θέσπιζε ένα σταθερό πλαίσιο αναπροσαρμογής των φορολογικών κλιμακίων αυξάνοντας τη βιωσιμότητα του παρόντος φορολογικού συστήματος μακροπρόθεσμα, θα προσέφερε προβλεψιμότητα και θα δημιουργούσε έναν μηχανισμό (αυτό)δέσμευσης των φορολογικών αρχών στην προσαρμογή του συστήματος καθώς το επίπεδο των τιμών θα αυξάνεται.

Ωστόσο, όπως εξηγήθηκε ανωτέρω, τα αυτοματοποιημένα συστήματα προσαρμογών είναι μηχανισμοί που βασίζονται σε εξελίξεις που έλαβαν χώρα την προηγούμενη περίοδο (backward-looking mechanisms) και συνεπώς δε λαμβάνουν υπόψη ούτε τα τρέχοντα δεδομένα, ούτε τη δυναμική τους για το άμεσο μέλλον. Συνεπώς, παραβλέπουν τις αιτίες που προκάλεσαν την αύξηση του επιπέδου των τιμών αλλά και τις γενικότερες οικονομικές συνθήκες και ανάγκες των φορολογούμενων και του κράτους, μειώνοντας την ευελιξία ανταπόκρισης σε εξωγενείς μεταβολές (π.χ. ανάγκη διατήρησης δημοσιονομικής πειθαρχίας).

2 Εφαρμογή Επιλεκτικής ή Στοχευμένης Τιμαριθμοποίησης

Για περιόδους αυξημένης ανάγκης για δημοσιονομική πειθαρχία, έχει προταθεί στη βιβλιογραφία η στοχευμένη τιμαριθμοποίηση μόνο συγκεκριμένων στοιχείων της φορολογικής κλίμακας (π.χ. μόνο το αφορολόγητο ή οι πρώτες δύο κλίμακες), ώστε να επιτυγχάνεται μερική προστασία των χαμηλότερων εισοδημάτων, διατηρώντας παράλληλα δημοσιονομική ισορροπία.

Για την περίπτωση της Ελλάδας, αυτή η επιλογή ίσως να μην είναι η πιο κατάλληλη δεδομένου ότι το σχετικά υψηλό αφορολόγητο ήδη εξαιρεί παντελώς ένα πολύ μεγάλο ποσοστό των φορολογούμενων από τη φορολογία εισοδήματος.³² Επιπλέον, δεν αντιμετωπίζει το πρόβλημα της υπέρμετρης φορολογικής επιβάρυνσης των μεσαίων και ανώτερων μεσαίων στρωμάτων που προαναφέρθηκε, με αποτέλεσμα η συνεχιζόμενη διάβρωσή των εισοδημάτων τους να αποθαρρύνει περεταίρω εργαζόμενους με υψηλά προσόντα να επιστρέψουν ή να παραμείνουν στην Ελλάδα.

³² Βάσει των στοιχείων της ΑΑΔΕ υπολογίζουμε ότι περίπου 38% όσων έλαβαν εισοδήματα από μισθούς το 2023 δεν πλήρωσαν καθόλου φόρο, ενώ σχεδόν 1 στους 2 πλήρωσε φόρο κάτω από €100 για αυτά τα εισοδήματα.

3 Σύνδεση της Τιμαριθμοποίησης με τους Μεσοπρόθεσμους Δημοσιονομικούς Στόχους

Η εφαρμογή κάθε είδους τιμαριθμοποίησης είναι αναγκαίο να ενταχθεί σε ένα ευέλικτο, προβλεπτικό (forward looking) αλλά θεσμοθετημένο πλαίσιο αξιολόγησης, που να εκτιμά μεν ποσοτικά τις επιβαρύνσεις από σοκ πληθωρισμού αλλά επίσης θα λαμβάνει υπόψη και άλλους παράγοντες όπως:

- Τους στόχους του Μεσοπρόθεσμου Προγράμματος Δημοσιονομικής Στρατηγικής.
- Την εκάστοτε προβλεπόμενη πορεία των φορολογικών εσόδων.
- Το συνολικό κόστος για τον κρατικό προϋπολογισμό σε ετήσια και πολυετή βάση.

Η επιλογή και εφαρμογή οποιασδήποτε μορφής τιμαριθμοποίησης θα πρέπει να αξιολογείται υπό το πρίσμα δύο καθοριστικών παραμέτρων:

(α) Η αβεβαιότητα ως προς την ένταση και τη διάρκεια του φαινομένου της ολίσθησης κλιμακίου μπορεί να αποτυπωθεί ποσοτικά (π.χ. μέσω εργαλείων όπως οι προσομοιώσεις Monte Carlo που χρησιμοποιήθηκε σε αυτή την Έκθεση), επιτρέποντας την ενσωμάτωση πιθανών αποκλίσεων στις παραδοχές για τον πληθωρισμό, την αύξηση των ονομαστικών εισοδημάτων και την ελαστικότητα του φορολογητέου εισοδήματος.

(β) Η δυναμική επίδραση συμπληρωματικών πολιτικών, όπως η ενίσχυση της φορολογικής συμμόρφωσης και η καταπολέμηση της φοροδιαφυγής, μπορεί να αντισταθμίσει εν μέρει το δημοσιονομικό κόστος της τιμαριθμοποίησης, διευρύνοντας τη φορολογική βάση και ενισχύοντας τη συνολική αποτελεσματικότητα του μέτρου.

Η μερική, έστω, τιμαριθμοποίηση της κλίμακας (βάσει κάποιας εκ των προαναφερθέντων παρεμβάσεων ή και με άλλο τρόπο) έχει το πλεονέκτημα ότι αποτελεί μια δομική λύση με μονιμότερο χαρακτήρα που αντιμετωπίζει την αιτία των στρεβλώσεων και αδικιών που προκαλεί η ολίσθηση κλιμακίου. Επιπλέον, παρέχει ευελιξία καθώς μπορεί να εφαρμοστεί είτε αυτοτελώς, είτε σε συνδυασμό με βαθύτερες διαρθρωτικές αλλαγές στο φορολογικό σύστημα, αφού δεν αποτελεί μορφή φορολογικού συστήματος αλλά ένα χαρακτηριστικό που το συνοδεύει.

Φυσικά, όπως τονίστηκε και στην Εισαγωγή, οι φορολογικές αρχές διαθέτουν ένα μεγάλο εύρος πολιτικών για την επίτευξη του προαναφερθέντος συνδυασμού στόχων, δηλαδή τη δικαιότερη κατανομή των φορολογικών βαρών τόσο μεταξύ των εισοδηματικών στρωμάτων όσο και μεταξύ των επαγγελματικών κατηγοριών, την ενθάρρυνση της (δηλωθείσας) απασχόλησης και συμμετοχής στο εργατικό δυναμικό, τη μείωση της παραοικονομίας, την ενίσχυση των επενδύσεων και την παροχή κινήτρων για προέκταση και διατήρηση ανθρώπινου δυναμικού υψηλής παραγωγικότητας από τη μία πλευρά και την απαρέγκλιτη επίτευξη των δημοσιονομικών στόχων και τη διατήρηση της δημοσιονομικής σταθερότητας από την άλλη πλευρά. Η αύξηση του αφορολόγητου ορίου, η επιλεκτική μείωση μεμονωμένων φορολογικών συντελεστών και η ενίσχυση των φορολογικών εκπτώσεων κατηγοριών εργαζόμενων βάσει συγκεκριμένων οικονομικών, κοινωνικών ή/και επαγγελματικών χαρακτηριστικών αποτελούν βιώσιμες εναλλακτικές οι οποίες, αν και δεν έχουν αποτελούν παρεμβάσεις με το διαρθρωτικό χαρακτήρα που θα είχε η υιοθέτηση ενός σταθερού πλαισίου πολιτικής για την τιμαριθμοποίηση της φορολογικής κλίμακας, αν εφαρμοστούν σωστά είναι σε θέση να αντιμετωπίσουν στοχευμένα παθογένειες και προβλήματα που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Σε κάθε περίπτωση, θεωρούμε ότι όλες προαναφερθείσες προτάσεις ελάφρυνσης της φορολογίας εισοδήματος, με τα διαφορετικά χαρακτηριστικά της η κάθε μία, είναι προτιμότεες έναντι παρεμβάσεων στην έμμεση φορολογία διότι είναι πιο συμβατές με το επιδιωκόμενο παραγωγικό πρότυπο της ελληνικής οικονομίας και την

ευθυγράμμιση των κινήτρων προς αυτή την κατεύθυνση, ήτοι προς την ενίσχυση της μισθωτής εργασίας και την ενθάρρυνση της αποταμίευσης έναντι της κατανάλωσης.

Συνεπώς, η ανάλυση κόστους–οφέλους κάθε επιλογής θα πρέπει να λαμβάνει υπόψη όχι μόνο τη στατική δημοσιονομική επίπτωση, αλλά και τις δυναμικές αλληλεπιδράσεις με το ευρύτερο πλαίσιο της φορολογικής πολιτικής.

Βιβλιογραφία

- Artavanis, N., Morse, A., & Tsoutsoura, M. (2016). Tax evasion across industries: Soft credit evidence from Greece. *The Quarterly Journal of Economics*, 131(2), 739–798.
- Balasundharam, V., Kayastha, A., & Poplawski-Ribeiro, M. (2023). Inflation indexation in public finances: A global dataset on current practices (IMF Working Paper No. WP/23/264). International Monetary Fund.
- Beer, S., Griffiths, M., & Klemm, A. (2023). Tax distortions from inflation: What are they? How to deal with them? (IMF Working Paper No. WP/23/18). International Monetary Fund.
- Dorn, F., Fuest, C., Kauder, B., Lorenz, L., Mosler, M., & Potrafke, N. (2017). How bracket creep creates hidden tax increases: Evidence from Germany. *ifo DICE Report*, 15(4), 34–39.
- Eurobank Research (2023). Η φοροδιαφυγή στην Ελλάδα: Εκτίμηση του μεγέθους και πολιτικές αντιμετώπισης. Αθήνα: Eurobank.
- European Commission. (2024). Post-Programme Surveillance Report – Greece, Spring 2024. Brussels: European Commission.
- Heer, B., & Süßmuth, B. (2013). Tax bracket creep and its effects on income distribution. *Journal of Macroeconomics*, 38, 146–159.
- IMF (2015). Current challenges in revenue mobilization: Improving tax compliance. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- IMF (2023). Greece: Staff Concluding Statement of the 2023 Article IV Mission. Washington, D.C.: International Monetary Fund.
- Καλυβίτης Σ., Κατσίου Μ., & Μούτος Θ. (2024). Η αποταμίευση στην Ελλάδα (ή γιατί δεν αποταμιεύουμε). Αθήνα: Eurobank.
- Mirrlees, J. A. (1971). An exploration in the theory of optimum income taxation. *The Review of Economic Studies*, 38(2), 175–208.
- Nowotny, E. (1980). Inflation and taxation: Reviewing the macroeconomic issues. *Journal of Economic Literature*, 18(3), 1025–1049.
- OECD (2017). Shining light on the shadow economy: Opportunities and threats. Paris: OECD Publishing.
- OECD (2025). Taxing Wages 2025: Decomposition of Personal Income Taxes and the Role of Tax Reliefs. Paris: OECD Publishing.
- Parliamentary Budget Office. (2022). Trends in personal income tax (Budget Bite, 18 November 2022). Canberra: Australian Parliamentary Budget Office.
- Ramsey, F. P. (1927). A contribution to the theory of taxation. *The Economic Journal*, 37(145), 47–61.
- Saez, E. (2003). The effect of marginal tax rates on income: A panel study of bracket creep. *Journal of Public Economics*, 87(5–6), 1231–1258.
- Saez, E., Slemrod, J., & Giertz, S. H. (2012). The elasticity of taxable income with respect to marginal tax rates: A critical review. *Journal of Economic Literature*, 50(1), 3–50.
- Sanz-Sanz, J. F., & Arrazola-Vacas, M. (2025). Unveiling the bracket creep: static versus dynamic fiscal drag. *Journal of Economics*.
- Slemrod, J. (2019). Tax compliance and enforcement. *Journal of Economic Literature*, 57(4), 904–954.

Ομάδα Ανάλυσης και Έρευνας

Δρ. Τάσος Αναστασάτος | Επικεφαλής Οικονομολόγος Ομίλου Eurobank
tanastasatos@eurobank.gr | + 30 214 40 59 706

Μιχαήλ Βασιλειάδης
Ερευντής Οικονομολόγος
mvassileiadis@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 709

Δρ. Στυλιανός Γώγος
Ερευντής Οικονομολόγος
sgogos@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 456

Μαρία Κασόλα
Ερευντήρια Οικονομολόγος
mkasola@eurobank.gr
+ 30 210 40 63 453

Κορολή Παναγιώτα
Οικονομικό και Διοικητικό Στέλεχος
pkoroli@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 430

Marcus Bensasson
Ερευντής Οικονομολόγος
mbensasson@eurobank.gr
+ 30 214 40 65 113

Δρ. Κωνσταντίνος Πέππας
Ερευντής Οικονομολόγος
krepapas@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 520

Παρασκευή Πετροπούλου
Ανώτερη Οικονομολόγος
ppetropoulou@eurobank.gr
+ 30 214 40 63 455

Δρ. Θεόδωρος Ράπανος
Ερευντής Οικονομολόγος
trapanos@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 711

Δρ. Θεόδωρος Σταματίου
Ανώτερος Οικονομολόγος
tstamatiou@eurobank.gr
+ 30 214 40 59 708

Περισσότερες εκδόσεις μας διαθέσιμες στην ηλεκτρονική διεύθυνση που ακολουθεί: <https://www.eurobank.gr/en/group/economic-research>
Εγγραφείτε ηλεκτρονικά στο <https://www.eurobank.gr/el/omilos/oikonomikes-analuseis/forma-ekdilosis-endiaferontos>
Ακολουθήστε μας στο twitter: https://twitter.com/Eurobank_Group
Ακολουθήστε μας στο LinkedIn: <https://www.linkedin.com/company/eurobank>

DISCLAIMER

This report has been issued by Eurobank S.A. ("Eurobank") and may not be reproduced in any manner or provided to any other person. Each person that receives a copy by acceptance thereof represents and agrees that it will not distribute or provide it to any other person. This report is not an offer to buy or sell or a solicitation of an offer to buy or sell the securities mentioned herein. Eurobank and others associated with it may have positions in, and may effect transactions in securities of companies mentioned herein and may also perform or seek to perform investment banking services for those companies. The investments discussed in this report may be unsuitable for investors, depending on the specific investment objectives and financial position. The information contained herein is for informative purposes only and has been obtained from sources believed to be reliable but it has not been verified by Eurobank. The opinions expressed herein may not necessarily coincide with those of any member of Eurobank. No representation or warranty (express or implied) is made as to the accuracy, completeness, correctness, timeliness or fairness of the information or opinions herein, all of which are subject to change without notice. No responsibility or liability whatsoever or howsoever arising is accepted in relation to the contents hereof by Eurobank or any of its directors, officers or employees. Any articles, studies, comments etc. reflect solely the views of their author. Any unsigned notes are deemed to have been produced by the editorial team. Any articles, studies, comments etc. that are

